

Miljø- og Fødevareministeriet
Landbrugsstyrelsen

**Miljø- og
Fødevareministeriet**
Miljøstyrelsen

Vådområde- & Lavbundsordningerne

- Vejledning om tilskud til vådområde- og
lavbundsprojekter

Januar 2019

Vådområde- & Lavbundsordningerne

Vejledning om vådområde- og lavbundsprojekter

Denne vejledning er udarbejdet af
Landbrugsstyrelsen og Miljøstyrelsen, december 2018

Foto: Mogens H. Greve, AGRO, AU
© Landbrugsstyrelsen

Miljø- og Fødevareministeriet
Landbrugsstyrelsen
Nyropsgade 30
1780 København V
Tlf.: 33 95 80 00
E-mail: mail@lbst.dk
www.lbst.dk

ISBN 978-87-93593-83-1

Indhold

1.	Indledning.....	7
1.1	Hvem administrerer ordningen.....	7
1.2	Nyt siden sidst	7
1.3	Vigtige datoer.....	7
2.	Ordningernes formål	8
3.	Afsatte midler.....	9
4.	Ansøgningsfrister.....	9
5.	Hvordan søger I om tilskud.....	10
5.1	Ansøgningsproces	10
5.2	Ansøgning om forundersøgelse skal indeholde	11
5.3	Ansøgning om etablering skal indeholde	11
5.4	Kvittering for modtagelse af ansøgning	11
6.	Hvem kan søge om tilskud.....	12
6.1	Tilsagn om tilskud kan gives til følgende:	12
6.2	Tilsagnshaver	12
7.	Tilskuddets størrelse og projektets finansiering	12
7.1	Anden offentlig, national medfinansiering	13
7.2	Andre EU-tilskud.....	13
8.	Projekttyper og vejledninger	13
8.1	Projekttyper.....	13
9.	Krav til ejendomsæssig og teknisk forundersøgelse, herunder prioritering	14
9.1	Forundersøgelser	14
9.2	Prioritering af forundersøgelserprojekter.....	14
9.3	Teknisk forundersøgelse af vådområde- og lavbundsprojektområder	14
9.4	Ejendomsæssig forundersøgelse af vådområde- og lavbundsprojekter	18
10.	Krav til ansøgning om etablering, herunder prioritering.....	21
10.1	Etablering af projekt.....	21
10.2	Prioritering af vådområde- og lavbundsprojekter	21
10.3	Krav til etableringsprojekter	22
10.4	Om myndighedstilladelser.....	25
10.5	Om vådområder og ammoniakfølsom natur.....	25
11.	Virkemidler til kompensation af lodsejeren eller forpagteren.....	26
11.1	Tilskud til 20-årig fastholdelse af vådområde- og lavbundsprojekter	26
11.2	Salg af projektjord.....	27
11.3	Mulighed for forkøbsret ved salg.....	28
11.4	Mulighed for erstatningsjord.....	28

12.	Afgørelse om tilsagn om tilskud eller afslag.....	29
12.1	Tilsagn om tilskud.....	29
12.2	Helt og delvist afslag.....	29
13.	Hvilke udgifter kan I få tilskud til.....	30
13.1	Nødvendige udgifter.....	30
13.2	Oversigt over tilskudsberettigede udgifter.....	31
13.3	Rejseudgifter.....	31
13.4	Konsulentbistand.....	32
13.5	Udstyr.....	32
13.6	Materialer.....	32
13.7	Leje af lokaler.....	32
13.8	Gebyrer, miljøtillæg og lignende.....	32
13.9	Indtægter i løbet af projektperioden.....	32
13.10	Indtægter efter projektperioden.....	32
14.	Særligt om løn til personale.....	33
14.1	Personale.....	33
14.2	Løn kategorier, timesatser og årsløn.....	33
14.3	Overhead.....	34
14.4	Personalets arbejdsopgaver og tidsforbrug i projektet.....	34
14.5	Timeregnskab.....	34
14.6	Lønsedler.....	34
14.7	Aftaler.....	34
15.	Hvilke udgifter kan I ikke få tilskud til.....	36
15.1	Almindelige driftsudgifter.....	36
15.2	Udgifter, der vedrører aktiviteter, som I er forpligtet til at gennemføre i medfør af anden lovgivning.....	36
15.3	Simple genanskaffelsesinvesteringer.....	37
15.4	Naturalydelse.....	37
15.5	Rekreative stier.....	37
15.6	Skov.....	37
16.	Udgifternes rimelighed.....	38
16.1	Udgifter over 50.000 kr.	38
16.2	Udgifter på og under 50.000 kr.	39
16.3	Udgifter til konsulentbistand.....	39
16.4	Handel mellem afhængige parter - armslængdeprincippet.....	39
16.5	Krav til et tilbud.....	40
16.6	Sammenlignelige tilbud.....	40
17.	Udbudsregler.....	41
17.1	Bygge og anlægsopgaver - hvordan opfylder I loven?.....	41
17.2	Køb af varer og tjenesteydelser - hvordan opfylder I loven?.....	41
17.3	Send dokumentation med udbetalingsanmodningen.....	42
17.4	Hvad skal I sende ind?.....	42
17.5	Særligt om totalentrepriser.....	43
17.6	Særligt om kunstig opdeling.....	43
17.7	Særligt om udvidet bygge- og anlægsentreprise.....	43
17.8	Særligt om udvidet kontrakt om køb af varer eller tjenesteydelser.....	43
17.9	Særligt om projektet som del af en større entreprise.....	43
17.10	Nedsættelse.....	43
17.11	Reglerne.....	44

18.	Kriterier og forpligtigelser	45
18.1	Kriterier for støtteberettigelse.....	45
18.2	Forpligtelser	45
18.3	Tinglysning af servitut	46
18.4	Projektet er gennemført i overensstemmelse med tilsagnet	47
18.5	Oplysningspligt	47
18.6	Særskilt regnskabssystem eller særlig regnskabskode	47
18.7	Tilladelser fra offentlige myndigheder	47
19.	Sådan skal I informere offentligheden om projektet ("skiltning")	48
19.1	Skiltning i løbet af projektperioden.....	48
19.2	Skiltning efter projektperioden	48
19.3	Skiltning i løbet af - og efter - projektperioden i kommunikationsmateriale	49
19.4	Generelle krav til alle former for skiltning.....	49
19.5	I skal ved udbetalingen dokumentere, at I har skiltet korrekt	50
19.6	Nedsættelse af tilskud, hvis I ikke skilter korrekt.....	50
20.	Særligt om opretholdelse af projektet og opbevaring af dokumenter	51
20.1	Skriftligt og elektronisk materiale	51
20.2	Udstyr og investeringer	51
20.3	Fakturaer og betalingsdokumentation.....	51
21.	Igangsætning af projektet	52
22.	Besked om afgørelse om tilsagn	52
23.	Projektperioden	52
24.	Klageadgang	53
25.	Ændring af projektet	54
25.1	Forlængelse af projektperioden	54
25.2	Ændring af projektindholdet	54
25.3	Ændring af projektets budget.....	55
25.4	Særligt om tilsagnsforhøjelser	55
26.	Overdragelse af tilsagn	57
27.	Afslutning af projekt	58
27.1	Slutredegerelse om etableringsprojekt	58
27.2	Afsyning.....	59
27.3	Slutrapport til Landbrugsstyrelsen	59
28.	Udbetaling af tilskud	60
28.1	Udbetalingsskema	60
28.2	Krav til faktura	60
28.3	Modregning.....	60
28.4	NemKonto.....	60
28.5	Indberetning af tilskud til SKAT	60
29.	Sagsbehandlingstid	61
30.	Evaluerings efter projektets afslutning	61

31.	Projektet opgives	61
32.	Kontrol på stedet	61
33.	Bortfald af tilsagn, tilbagebetaling og nedsættelse af tilskud	62
33.1	Bortfald af tilsagn og tilbagebetaling af tilskud	62
33.2	Nedsættelse af tilskud og udbetaling	62
33.3	Udbetaling på uretmæssigt grundlag	63
34.	Straffebestemmelser og svig	63
34.1	Straffebestemmelser	63
34.2	Svindel med tilskudsberettigelse eller brug af tilskud	63
35.	Force majeure	63
36.	Brug af data	64
36.1	Offentliggørelse, bl.a. på internettet	64
37.	Grundbetaling under artikel 32	65
38.	Lovgrundlag	66
38.1	Danske regler (love og bekendtgørelser)	66
38.2	EU-regler (forordninger)	66
39.	Yderligere oplysninger	67

1. Indledning

Denne vejledning skal I bruge, når I ønsker at søge tilsagn om tilskud til **forundersøgelse og etablering** under følgende ordninger:

- Kvælstofvådområder
- Fosforvådområder
- Naturprojekter på kulstofrige lavbundsjord (Lavbundsprojekter)

I vejledningen finder I oplysninger om tilskudsordningernes formål, hvem der kan søge, hvad I kan søge tilskud til, hvordan I gør, og om de forskellige betingelser for at få tilskud.

Vejledningen er på Landbrugsstyrelsens hjemmeside www.lbst.dk i [Tilskudsguiden](#) under Kvælstofvådområde-, Fosforvådområde- og Lavbundsordningen. På Miljøstyrelsens hjemmeside under tilskud til vand- og klimaprojekter (www.vandprojekter.dk) finder I relevante informationer, om fx effektberegningsmetoder og tilhørende vejledninger, der vedrører den miljøfaglige del af ansøgningen.

1.1 Hvem administrerer ordningen

Landbrugsstyrelsen administrerer ordningerne og træffer afgørelse om tildeling af tilskud, herunder prioritering af ansøgninger. Miljøstyrelsen foretager en vurdering af og godkender de miljøfaglige forhold i ansøgningen efter den er indsendt i Tast selv-service.

1.2 Nyt siden sidst

Vi har opdateret vejledningen "Vejledning om tilskud til vådområde- og lavbundsprojekter, 2019" i forhold til "Vejledning om tilskud til vådområde- og lavbundsprojekter, 2018":

- Der er fra 2019 en ny arbejdsdeling mellem Miljøstyrelsen og Landbrugsstyrelsen. Miljøstyrelsen har stadig ansvaret for vurdering af de miljøfaglige forhold i ansøgningen samt opfølgning på effekter i forhold til arbejdet med de statslige vandområdeplaner. Landbrugsstyrelsen overtager ansvaret for ordningernes bevillinger og prioritering af ansøgningerne. Se mere om dette i afsnit 5.

1.3 Vigtige datoer

I kan få et overblik over vigtige tidspunkter og frister, der har betydning for vådområde- og lavbundsprojektordningen, i denne tabel:

Tidspunkt	Hvad sker?
1. januar 2019	Bekendtgørelsen for ordningerne træder i kraft
1. januar 2019	Vi offentliggør vejledningen for ordningerne på vores hjemmeside
4. januar 2019	Ansøgningsrunde 1 åbner for ordningerne kvælstofvådområder og fosforvådområder
1. marts 2019	Ansøgningsrunde 1 åbner for ordningen lavbundsprojekter
12. marts 2019 kl. 23:59	Frist for rettidig modtagelse af ansøgning om tilsagn om tilskud under ordningerne kvælstofvådområder og fosforvådområder
30. april 2019 kl. 23:59	Frist for rettidig modtagelse af ansøgning om tilsagn om tilskud under ordningen lavbundsprojekter
14. juni 2019	Ansøgningsrunde 2 åbner for ordningerne kvælstofvådområder og fosforvådområder
15. november 2019	Ansøgningsrunde 2 åbner for ordningen lavbundsprojekter
3. september 2019 kl. 23:59	Frist for rettidig modtagelse af ansøgning om tilsagn om tilskud under ordningerne kvælstofvådområder og fosforvådområder
30. januar 2020 kl. 23:59	Frist for rettidig modtagelse af ansøgning om tilsagn om tilskud under ordningen lavbundsprojekter

2. Ordningernes formål

Vådområde- og lavbundsordningerne er en del af det danske landdistriktsprogram 2014-2020. Det danske landdistriktsprogram har til formål at udvikle landdistrikterne, bl.a. ved at forbedre landbrugets konkurrenceevne, styrke indsatsen for at forbedre klimaet, bruge naturens ressourcer bæredygtigt og skabe en balanceret udvikling i landdistrikterne.

LDP 2020

Formålet med tilskud til kvælstof- og fosforvådområdeprojekter er at forbedre natur og vandmiljø ved hhv. at reducere udledningen af kvælstof til fjorde og kystvande og reducere udledningen af fosfor til søer.

Formålet med naturprojekter på kulstofrige lavbundsjorder (lavbundsprojekter) er at nedbringe udledningen af kvælstof og CO₂ fra landbruget til hhv. vandmiljø og atmosfære gennem ekstensivering af drift af landbrugsarealer på kulstofrige lavbundsjorder. Projekterne hjælper samtidig naturen, fordi der skabes flere og bedre sammenhængende naturarealer, og fordi biodiversiteten får bedre plads.

Kvælstofvådområder skal placeres så kystnært som muligt i hoved- og delvandoplande med et kvælstofreduktionsbehov.

Fosforvådområder skal placeres umiddelbart opstrøms søer med et fosforreduktionsbehov.

Lavbundsprojekter placeres på kulstofrige lavbundsjorde. Projekterne skal som udgangspunkt også placeres i hoved- og delvandoplande med et kvælstofreduktionsbehov, og/eller i tilknytning til et Natura 2000 område som fremgår af bilag 6 til bekendtgørelsen.

For alle typer af projekter gælder, at I allerede på ansøgningstidspunktet skal sandsynliggøre, at projektet vil være med til at understøtte ordningernes formål for reduktion af hhv. kvælstof, fosfor og/eller drivhusgasser.

3. Afsatte midler

Forud for hver ansøgningsrunde offentliggøres de økonomiske rammer for ordningerne på vores hjemmeside www.lbst.dk i [Tilskudsguiden](#) under vådområde- og lavbundsordningerne.

4. Ansøgningsfrister

Vi kan modtage jeres ansøgning i ansøgningsperioderne for de enkelte ordninger, som kan ses i tabellen nedenfor. For alle ordninger gælder, at jeres ansøgning skal være modtaget i Tast selv-service senest kl. 23:59 på datoen for ansøgningsfristen.

Ordninger i 2019	Ansøgningsrunde 1		Ansøgningsrunde 2	
	Åbningsdato	Ansøgningsfrist	Åbningsdato	Ansøgningsfrist
Kvælstofvådområder (forundersøgelse og etablering)	04-01-2019	12-03-2019	14-06-2019	03-09-2019
Fosforvådområder (forundersøgelse og etablering)	04-01-2019	12-03-2019	14-06-2019	03-09-2019
Lavbundsprojekter (forundersøgelse og etablering)	01-03-2019	30-04-2019	15-11-2019	30-01-2020

Hvis vi modtager jeres ansøgning efter ansøgningsfristen, vil den ikke blive behandlet, og den vil ikke blive overført til næste ansøgningsrunde.

5. Hvordan søger I om tilskud

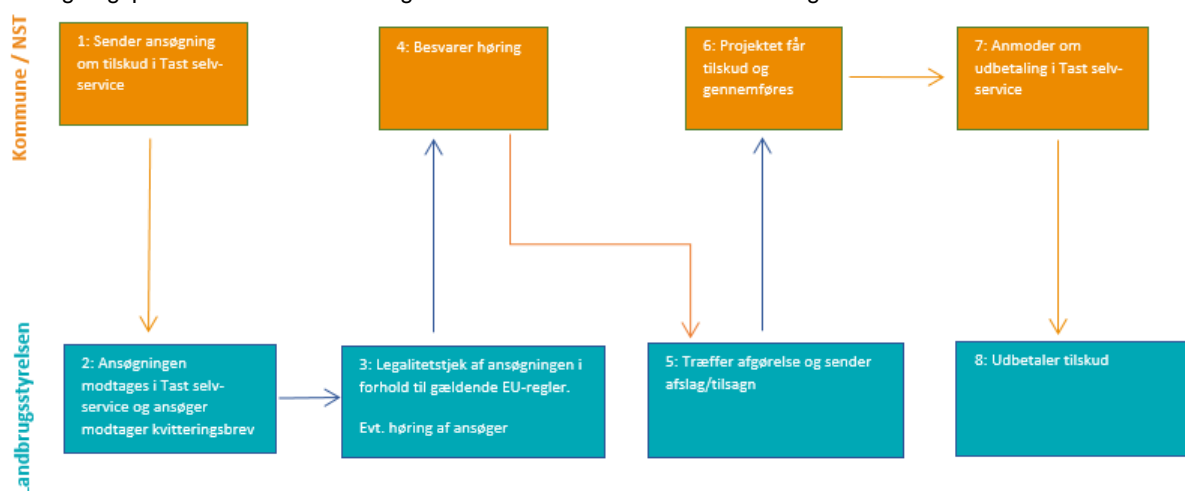
I skal sende jeres ansøgning om tilsagn om tilskud på et ansøgningssskema, som I finder i Tast selv-service. Link til Tast selv-service og skema finder I på vores hjemmeside www.lbst.dk i [Tilskudsguiden](#) under Kvælstofvådområder, Fosforvådområder eller Lavbundsordningen.

5.1 Ansøgningsproces

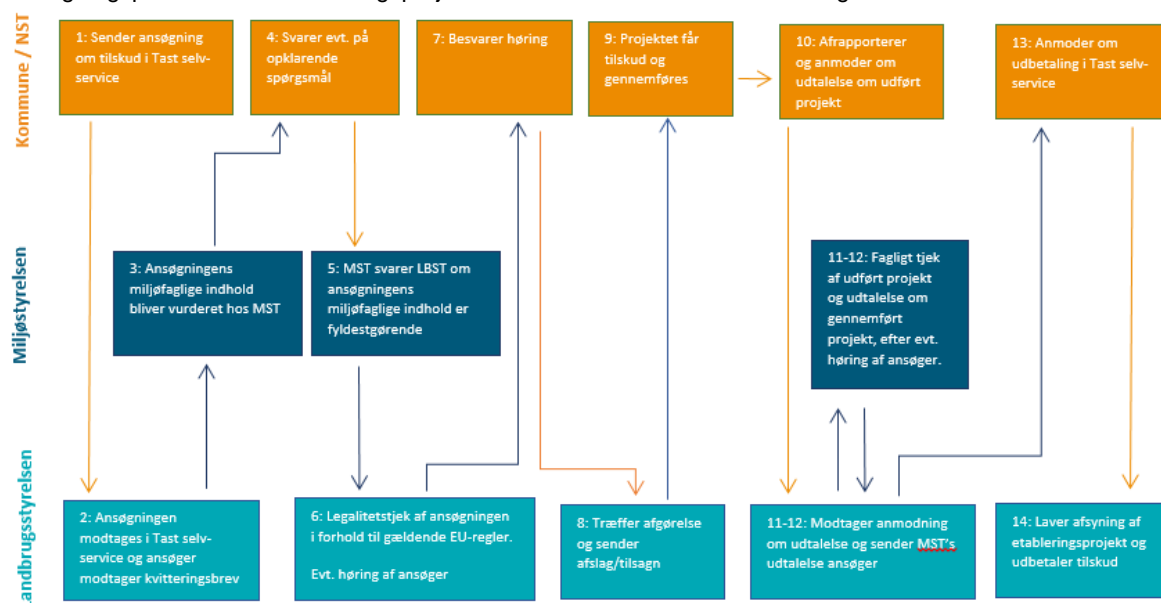
Ansøgningsprocessen for forundersøgelser og etableringsprojekter er forskellig. En ansøgning om tilskud til et forundersøgelserprojekt bliver kun behandlet i Landbrugsstyrelsen. Miljøstyrelsen er ikke involveret i ansøgningsprocessen for forundersøgelserprojekter og godkender dermed ikke forundersøgelserprojektet inden slutudbetaling.

En ansøgning om tilskud til et etableringsprojekt er bl.a. baseret på forundersøgelserrapporterne fra forundersøgelserprojektet. Landbrugsstyrelsen og Miljøstyrelsen behandler begge ansøgningen om etableringsprojektet. Det er vigtigt, at forundersøgelserrapporterne er i en kvalitet, så etableringsprojektet kan få den nødvendige miljøfaglige godkendelse af Miljøstyrelsen.

Ansøgningsprocessen for forundersøgelser er illustreret i nedenstående diagram.

Ansøgningsprocessen for etableringsprojekter er illustreret i nedenstående diagram.

I skal være opmærksomme på, at Tast selv-service kan være lukket på nogle tidspunkter, fx hver nat mellem kl. 24 og 01 samt onsdage mellem kl. 17 og 24, men det kan også være på andre tidspunkter. På vores hjemmeside www.lbst.dk under [Tast selv-service/Driftsstatus](#) kan I finde mere information om lukninger af Tast selv-service. Desuden kan I se den aktuelle driftsstatus for projektstøtteordninger i Tast selv-service. Opstår der fejl og uhen-sigtsmæssigheder i Tast selv-service, kan I sende en fejlmelding via vores hjemmeside lbst.dk/driftsstatus.

Skriftlig kommunikation i forbindelse med tilskud under ordningerne skal ske via e-mail til vandnatur@lbst.dk. Hvis det er om miljøfaglige spørgsmål skal I skrive til vandprojekter@mst.dk.

5.2 Ansøgning om forundersøgelse skal indeholde

- Alle oplysninger i ansøgningsskemaet, herunder budget til forundersøgelse.
- Indtegning af projektområdet i IMK (Internet Markkort). IMK kan tilgås via selve ansøgningsskemaet, når I bruger Tast selv-service.
- Aktivitetsbeskrivelse for jeres ansattes arbejde i projektet.
- Aktivitetsbeskrivelse for konsulentbistanden i projektet.
- To direkte sammenlignelige tilbud fra leverandører vedrørende alle udgifter over 50.000 kr.
- Oplysning om hvorvidt projektet eller dele heraf er omfattet af udbudsloven eller tilbudsloven (se afsnit 17. *Udbudsregler*).

5.3 Ansøgning om etablering skal indeholde

- Alle oplysninger i ansøgningsskemaet, herunder budget til etablering samt budget for køb og salg af projektjord, jordfordeling og/eller reservation til 20-årig fastholdelse.
- Indtegning af projektområdet i IMK (Internet Markkort). IMK kan tilgås via selve ansøgningsskemaet, når I bruger Tast selv-service.
- Forundersøgelsesrapporter inkl. bilag vedlægges ansøgningen, hvis der søges om tilsagn om tilskud til etablering af et projekt.
- Nødvendige tilladelser fra offentlige myndigheder, hvis tilladelse er opnået på det tidspunkt, hvor I søger om tilsagn om tilskud.
- Aktivitetsbeskrivelse for jeres ansattes arbejde i projektet.
- Aktivitetsbeskrivelse for konsulentbistanden i projektet.
- To direkte sammenlignelige tilbud vedrørende udgifter over 50.000 kr. for etableringsprojekter, hvis tilbuddene er indhentet på tidspunktet for ansøgning.
- Oplysning om hvorvidt projektet eller dele heraf er omfattet af udbudsloven eller tilbudsloven (se afsnit 17. *Udbudsregler*).

Inden jeres ansøgning om etablering indsendes i Tast selv-service skal I kontakte Landbrugsstyrelsen, Jordfordeling & Landbrugslov, via e-mail jordfordeling@lbst.dk, for en vurdering af de forventede udgifter til jordfordeling, jordkøb og reservation til fastholdelse i forbindelse med et etableringsprojekt.

Det er vigtigt, at ansøgningsskemaet er fyldestgørende, og at I har sendt alle relevante bilag med.

5.4 Kvittering for modtagelse af ansøgning

Vi sender et kvitteringsbrev, når vi har modtaget jeres ansøgning. Når I sender jeres ansøgning via Tast selv-service, bliver kvitteringsbrevet sendt automatisk lige efter, at ansøgningen er sendt. Når ansøgningen er indsendt til Landbrugsstyrelsen, må I, for egen regning og risiko, sætte projektet i gang. Det betyder, at I kun kan få dækket afholdte udgifter, hvis ansøgningen om tilskud imødekommes.

6. Hvem kan søge om tilskud

6.1 Tilsagn om tilskud kan gives til følgende:

- Kommuner
- Naturstyrelsen (Naturstyrelsen kan dog ikke søge om tilsagn om tilskud til fosforvådområder)

6.2 Tilsagnshaver

Tilsagnshaver er den, der:

- søger om tilsagn om tilskud,
- modtager tilsagnet,
- er ansvarlig for, at projektet gennemføres,
- afholder udgifterne i projektet, dvs. modtager fakturaer fra leverandører,
- betaler udgifterne i projektet,
- søger om udbetaling af tilskud,
- modtager tilskuddet og
- har ansvaret for at opretholde projektet i opretholdelsesperioden.

7. Tilskuddets størrelse og projektets finansiering

Landbrugsstyrelsen kan give tilsagn om tilskud til op til 100 % af de samlede, tilskudsberettigede udgifter til projektet.

Forundersøgelingsprojekter finansieres (100 %) af EU via Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne (ELFUL).

Etableringsprojekter finansieres delvist (75 %) af EU via ELFUL og delvist af nationale midler fra Miljø- og Fødevareministeriet (25 %).

Eksempler på beregning af tilskud:

I et tilsagn til et forundersøgelingsprojekt har vi godkendt de tilskudsberettigede udgifter til 1.250.000 kr., og I har fået tilsagn om tilskud på max. 1.250.000 kr.

- Det viser sig, at projektet bliver **billigere** end forventet på tilsagnstidspunktet, idet de godkendte tilskudsberettigede udgifter på udbetalingstidspunktet er 1.050.000 kr. I får udbetalt 1.050.000 kr., da vi kun kan give tilskud til de samlede tilskudsberettigede udgifter.
- Det viser sig, at projektet bliver **dyrere** end forventet på tilsagnstidspunktet. Fx koster projektet 1.450.000 kr. I får udbetalt 1.250.000 kr. Tilskuddet kan ikke forhøjes, selv om projektet bliver dyrere.

Udbetalingen af det maksimale tilsagnsbeløb forudsætter, at vi kan godkende udgifterne som tilskudsberettigede, og at betingelserne for tilsagn er opfyldt.

7.1 Anden offentlig, national medfinansiering

For nogle ordninger under Landdistriktsprogrammet gælder, at projekter kan medfinansieres med andre offentlige, nationale midler, fx midler fra en region, en offentlig fond eller tilskud i form af garanti, kaution eller lignende. Dette er ikke muligt under ordningerne beskrevet i denne vejledning.

7.2 Andre EU-tilskud

I kan ikke få tilskud til udgifter i vådområde- og lavbundsprojekter, som I får EU-tilskud til under en anden ordning eller på anden måde.

Tilskud til projekter under vådområde- og lavbundsordningerne er dog ikke til hinder for, at lodsejer søger om tilskud til drift af arealerne under en af de arealbaserede ordninger, fx tilskud til pleje af græs- og naturarealer.

Lodsejerne i projektet kan eksempelvis søge om tilskud til pleje af græs- og naturarealer med årlig afgræsning eller slæt, hvis arealerne i øvrigt opfylder betingelserne for plejetilskuddet. En af betingelserne er fx, at plantedækket skal være egnet til afgræsning eller slæt.

I kan læse mere om mulighederne for efterfølgende plejetilskud på arealerne i projektområdet i [Tilskudsguiden](#) på Landbrugsstyrelsens hjemmeside med henblik på at informere lodsejerne i projektet.

8. Projekttyper og vejledninger

8.1 Projekttyper

Vi kan give tilsagn om tilskud til følgende projekttyper:

Forundersøgelse af	Etablering af
Kvælstofvådområdeprojekter	Kvælstofvådområdeprojekter
Fosforvådområdeprojekter	Fosforvådområdeprojekter
Lavbundsprojekter	Lavbundsprojekter

I kan få tilskud til forundersøgelsesprojekter og etableringsprojekter, der opfylder kriterierne i bekendtgørelse om vådområdeprojekter og lavbundsprojekter (se afsnit 38. *Lovgrundlag*). For etableringsprojekter gælder, at det er et krav for tilsagn om tilskud, at Miljøstyrelsen har godkendt den miljøfaglige del af ansøgningen.

Nedenfor finder I en oversigt over vejledninger og regneark, som I skal bruge på de forskellige ordninger. Vær opmærksom på, at der er forskel på CO₂-beregning for vådområdeprojekter og lavbundsprojekter:

Vejledninger og regneark til de tre ordninger			
Ordning	Kvælstofvådområder	Fosforvådområder	Lavbundsprojekter
Ordningsvejledning	X	X	X
Kvælstofvejledning og regneark	X	X	X
Fosforvejledning og regneark	X	X	X
CO ₂ -vejledning og regneark til vådområdeprojekter	X	X	
CO ₂ -vejledning og regneark til lavbundsprojekter			X
Vejledning om udbetaling af tilskud	X	X	X

Ordningsvejledningen og vejledning om udbetaling af tilskud kan I finde på tilskudsguiderne for de tre ordninger på www.lbst.dk. Regneark til beregning af effekter og vejledning til brug af regneark finder I på www.vandprojekter.dk.

9. Krav til ejendomsræssig og teknisk forundersøgelse, herunder prioritering

9.1 Forundersøgelser

En forundersøgelse bliver udført forud for etablering af et vådområde- eller lavbundsprojekt og består af en ejendomsræssig og en teknisk forundersøgelserapport. Forundersøgelsen skal gøre det muligt at vurdere, om et projekt kan gennemføres på et senere tidspunkt. Det betyder, at forundersøgelsen skal dokumentere projektets potentiale og mulige konsekvenser samt tilvejebringe fyldestgørende oplysninger om de forhold, der er relevante for en efterfølgende ansøgning om et fremtidigt etableringsprojekt.

Som projektejer er det dit ansvar, at den tekniske og ejendomsræssige forundersøgelserapport indeholder den nødvendige dokumentation til det efterfølgende etableringsprojekt. Bemærk i denne sammenhæng, at Miljøstyrelsen først ser forundersøgelserapporterne i forbindelse med godkendelsen af den miljøfaglige del af ansøgningen til etableringsprojektet.

Hvis I allerede er i besiddelse af alle relevante oplysninger, er det ikke nødvendigt at udføre et forundersøgelserprojekt. I skal dog være opmærksomme på, at alle kriterier for at opnå tilsagn til etablering af projektet skal være opfyldt, og at beregning af kvælstof-, fosfor- og/eller drivhusgasreduktion sker efter den senest opdaterede beregningsmetode, som er tilgængelig på www.vandprojekter.dk.

Der er i nogle tilfælde mulighed for at søge om tilskud til supplerende forundersøgelser, fx hvis projektområdet tidligere er blevet forundersøgt som et potentielt vådområdeprojekt, men ønskes realiseret som et lavbundsprojekt og derfor mangler en supplerende forundersøgelse af drivhusgasreduktionen.

9.2 Prioritering af forundersøgelserprojekter

Efter en ansøgningsrunde prioriterer Landbrugsstyrelsen de indkomne ansøgninger om forundersøgelser ud fra *bedste omkostningseffektivitet*. Jo lavere omkostninger, desto bedre omkostningseffektivitet.

Ansøgninger om tilskud til kvælstofvådområder, fosforvådområder og lavbundsprojekter bliver prioriteret hver for sig, da kriterierne for prioritering af de forskellige ordninger er forskellige.

De tre forundersøgelsestyper bliver prioriteret på følgende måde:

- Kvælstofvådområder: Pris for at fjerne ét kg kvælstof (kr. pr. kg).
- Fosforvådområder: Pris for at forundersøge et fosforvådområde pr. ha (kr. pr. ha).
- Lavbundsprojekter: Pris for at reducere drivhusgasudledningen med ét ton CO₂-ækvivalenter (kr. pr. ton).

9.3 Teknisk forundersøgelse af vådområde- og lavbundsprojektområder

Den tekniske forundersøgelse er i store træk ens for vådområde- og lavbundsprojekter og beskriver, hvordan projektet bidrager til at fremme formålet med henholdsvis kvælstofvådområde-, fosforvådområde- eller lavbundsordningen. På alle ordninger skal der beregnes effekter på kvælstof, fosfor og CO₂-ækvivalenter. Bemærk dog, at klimaeffektberegningen er forskellig for henholdsvis lavbunds- og vådområdeprojekter. I kan se mere om dette i tabellen over regneark til næringsstof- og drivhusgasberegninger i afsnit 8. *Projekttyper og vejledninger*.

Formålet med den tekniske forundersøgelse er at gøre det muligt at vurdere, om projektet opfylder kravene til etablering ved at:

- undersøge og beskrive de nuværende forhold i projektområdet,
- udarbejde et projektforslag, og
- synliggøre effekterne og konsekvenserne af projektet i forhold til både natur-, miljø- og klimamål.

Den tekniske forundersøgelse skal desuden beskrive hvilke myndighedstilladelser, der er nødvendige for at gennemføre vådområde- eller lavbundsprojektet, og den skal indeholde en vurdering af muligheden for at opnå disse

myndighedstilladelser. Etablering af vådområde- og lavbundsprojekter kan forudsætte en række myndighedstilladelser efter fx miljøvurderingsloven, planloven, naturbeskyttelsesloven, vandløbsloven og habitatbekendtgørelsen mfl. Vær opmærksom på, at et tilsagn om tilskud til vådområde- og lavbundsprojekter ikke erstatter de nødvendige myndighedstilladelser. Vådområde- og lavbundsprojekter skal anmeldes til VVM-screening, og visse projekter kan være VVM-pligtige og dermed kræve en miljøtilladelse. Forundersøgelsen spiller her en væsentlig rolle som oplysningsgrundlag for myndighederne, som skal træffe afgørelse efter VVM-reglerne, og forundersøgelsen bør derfor vedlægges VVM-ansøgningskemaet.

Den 4. juli 2017 udkom den nye [Vejledning til bekendtgørelse om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter](#). Reglerne er ikke nye, men den nye vejledning beskriver reglerne mere detaljeret. Specielt kapitel 7 og 8 er relevante at være opmærksomme på ved myndighedsbehandling i forbindelse med projektstyring af vådområde- og lavbundsprojekter, bl.a. hvis et overfladevandsområde ændrer fysisk karakter fra et vandløb til en sø. Det er derfor vigtigt at orientere sig grundigt i den nye vejledning, da nogle typer af projekter kan kræve anvendelse af § 7 i bekendtgørelse om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter, henholdsvis § 4 i bekendtgørelse om miljømål for overfladevandområder og grundvandsforekomster.

DTU Aqua har lavet en række anbefalinger for hvordan smoltdødeligheden kan minimeres i forbindelse med etablering af permanente søer ved etablering af vådområder. Anbefalingerne mv. kan læses på www.fiskepleje.dk.

Nedenstående oversigter med forhold, der som udgangspunkt skal beskrives i den tekniske forundersøgelse, er vejledende.

En teknisk forundersøgelse skal som udgangspunkt indeholde beskrivelse af:

Nuværende forhold i projektområdet

- Vandløbsopland, direkte opland og det drænede direkte opland til projektområdet vist på kort og med hektaroplysninger.
- Plangrundlag (fx relevante udpegninger, beskyttelseslinjer, beskyttet natur, kultur mv.).
- Jordbundsforhold inklusiv oplysning om andel af sandjord i vandløbsoplandet, det direkte opland og i det drænede direkte opland (i procent).
- Befæstet areal i vandløbsoplandet og det direkte opland (i procent).
- Projektområdets topografi (eksempelvis ved højdemodel).
- Projektområdets hydrologi, herunder vandbalance (bl.a. nedbør, fordampning og nettonedbør).
- Projektområdets nuværende dræningsforhold (lodsejeroplysninger, drænarkiv, opmåling).
- Kort med nuværende afvandingsforhold i projektområdet fra 0 til 1,25 meter beregnet som fx årsmiddel, sommermiddel, vintermiddel samt ved ekstremhændelse (ækvivalens 0,25 m med sø, sump, våd eng, fugtig eng, tør eng, tørt m.v.) med arealangivelser i ha.
- Arealanvendelse i projektområdet med angivelse i ha i tabel (omdriftsarealer, permanente græsarealer og naturarealer).
- Andel af dyrket jord i vandløbsoplandet og det drænede direkte opland (i procent).
- Andel eng og mose i projektområdet og hældning på vandløb (til brug for fosforberegning med oversvømmelse)
- Tekniske anlæg i projektområdet.
- Projektets beliggenhed i forhold til nedstrøms søer.
- Projektets beliggenhed i forhold til slutrecipienten.

Projektforslag

- Projektforslag (inklusive projektafgrænsning, anlægsarbejder og afværgeforanstaltninger) vist på kort. Der skal ved projektafgrænsningen tages hensyn til matrikelgrænser og fornuftig opdeling af marker med henblik på den efterfølgende markdrift og ejerskabsforhold. Anlægselementer, der sikrer, at projektområdet bliver vådere (dvs. sikrer effekten), skal være inden for projektgrænsen.
- Oversigt over nødvendige myndighedstilladelser samt vurdering af mulighed for at få disse.
- Nødvendige anlægsarbejder til sikring af effekt og afværgeforanstaltninger til etablering af projektet.
- Budgetoverslag og tidsplan.

Konsekvenser

- Belysning af fremtidige afvandingsforhold vist på kort, beregnet som fx årsmiddel, sommerrmiddel, vintermiddel samt ved ekstremhændelse (ækvidistance 0,25 m med sø, sump, våd eng, fugtig eng, tør eng, tørt m.v.) med arealangivelser i ha samt angivelse af deponeringszone ved oversvømmelse fra vandløb (deponeringszonen afhænger af vandløbstypen).
- Samlet projektareal og fordelingen af projektareal på sødannelse, oversvømmelse, overrisling og tørre arealer på kort (ha), samt eventuelle tekniske anlæg.
- Arkæologiske interesser i projektområdet beskrives. Det lokale arkæologiske museum anmodes om en arkæologisk udtalelse og arkivalisk kontrol. Udtalelsen skal fremgå af den tekniske forundersøgelse.
- Konsekvensvurdering af projektets påvirkning af yngle- og rasteområder for beskyttede arter omfattet af naturbeskyttelseslovens bilag 3 og 5.
- Konsekvensvurdering af projektets påvirkning på vandløbsforekomster, hvis projektet omfatter vandløbsforekomster, der indgår i indsatsprogrammet til vandområdeplanerne 2015-2021.

Effekter

- Generelt skal der være dokumentation for de data, der er anvendt ved kvælstof-, fosfor- og CO₂-beregningerne (kildehenvisninger).
- Projektets kvælstofreduktion beregnet ud fra metoden beskrevet på www.vandprojekter.dk
Specifik for kvælstofberegning:
 - Beskrivelse af hvorledes ha-døgn er beregnet, samt omsætningsrate for det oversvømmede areal inkl. kort med angivelse af ha.
 - Andel af projektområdet, hvor der sker overrisling/nedsivning i forhold til det drænedede direkte opland og kvælstofomsætning i % for det overrislede areal.
 - Rumfang og vandtilførsel ved sødannelse.
- Projektets betydning for fosforreduktion ud fra metode beskrevet på www.vandprojekter.dk. For kvælstofvådområder og lavbundsprojekter skal der i den forbindelse foretages en vurdering af risikoen for forøget fosforudledning, som kan have en negativ effekt på nedstrøms liggende recipienter (søer og kystvande).
- Projektets drivhusgasreduktion ud fra metode beskrevet på www.vandprojekter.dk. For vådområdeprojekter skal CO₂-beregningen kun udføres for projekter, der overlapper helt eller delvist med Tørv2010-kortet.

Specifikt for lavbundsprojekter

- Identifikation af andelen af projektarealet, som ligger indenfor Tørv2010-kortet. Kortet findes som et kortlag i IMK, og kan desuden findes på Miljø- og Fødevareministeriets hjemmeside som et kortlag i Det Grønne Danmarkskort. Aarhus Universitet har udarbejdet en teknisk rapport, der nærmere beskriver, hvordan I skal opgøre projektets arealer inden for jordklasser (organisk kulstofindhold). Den Tekniske rapport findes på <http://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/tilskud-til-vand-og-klimaprojekter/>
- Beregning af projektets drivhusgasreduktionspotentiale. Aarhus Universitet har udarbejdet en teknisk rapport, der nærmere beskriver, hvordan I skal opgøre projektets drivhusgasreduktionspotentiale. Den Tekniske rapport findes på <http://mst.dk/natur-vand/vandmiljoe/tilskud-til-vand-og-klimaprojekter/> Ved beregning af drivhusgaseffekten anvendes referenceåret 2014 for arealanvendelsen.
- Dokumentation for jordklassifikation for projektarealer beliggende uden for Tørv2010-kortet, herunder:
 - et kort, der viser fordelingen af jordklasser for den del af projektarealet, der ligger uden for Tørv2010-kortet, og
 - et kort, der viser lokalisering af jordprøvepunkter, hvis der indgår analyse af jordprøver til dokumentation af jordens indhold af organisk kulstof (jf. den tekniske rapport fra Aarhus Universitet).
 - Ved vurderingen af ansøgning om forundersøgelsesprojekter, hvor mindre end 75 % af arealet ligger inden for Tørv2010-kortet, lægges der vægt på, at det kan dokumenteres, at mindst 75 % af projektarealet er beliggende på organogene (kulstofrige) jorder. Dokumentationen skal fremgå af forundersøgelsesansøgningen. Tørv2010-kortet kan være en hjælp til at få dette afklaret, ligesom historiske kort, jordprøver mv. kan være en hjælp. Det er ikke nødvendigt med særlig dokumentation for projektområdets beliggenhed på organogene jorder, hvis mindst 75 % af projektområdet ligger inden for Tørv2010-kortet.

Opmærksomhedspunkter ved fastsættelse af projektafgrænsning for vådområder og lavbundsprojekter:

Miljøstyrelsen har sammen med SEGES og KL undersøgt mulighederne for at forbedre afgrænsningen af projekter. Det sker for at sikre at der uden for projektområdet, hvor der ikke ydes compensation til landmænd, ikke sker en forringelse af afvandingsforholdene, som følge af vådområdeprojekter.

Det er i forhold til tilskudsordningen ikke muligt at inddrage anlæg der kræver drift med henblik på fx overvågning af grundvandsstanden. Det vil desuden være uhensigtsmæssigt tidskrævende, idet man for at sikre sig mod "unormale" udsving skal overvåge forholdene over mange år. Der ønskes derfor et system, der i bedst mulig omfang forudsiger konsekvenser for afvanding af et vådområdeprojekt.

I praksis vil en række faktorer uden kobling til vådområdeprojekter kunne påvirke afvandingsforhold i og omkring projekter, fx ændret klima i form af stigende nedbør og øget vandføring.

Følgende principper og opmærksomhedspunkter anbefales:

- Uden for projektafgrænsningen må der som følge af etablering af projekter, ikke ske en forringelse af den nuværende afvandingsstilstand. Hvis grundvandsstanden efter etablering af projektet er lavere end den anbefalede drænybde for jordtypen, kan projektgrænsen dog flyttes ind til det punkt, hvor grundvandsstanden efter etablering af projektet svarer til den anbefalede drænybde. For hovedparten af de dyrkede arealer er den anbefalede afvandingsdybde 1,2 meter.
- Husk at inddrage mindre områder uden for det centrale projektområde, hvis disse også påvirkes af den forhøjede vandstand i vådområdet.
- Dokumenteret viden om eksisterende afvanding og hydrologiske forhold bør inddrages, fx hvis der foreligger luftfotos af området under tidligere større regnhændelser, eller foreligger data om overvågning af grundvandsstanden i området. Yderligere dokumentation kan baseres på dialog med lodsejere, deres lokalkendskab og erfaringer med projektarealerne.
- Ved projektetablering skal eventuelle dræn og grøfter uden for projektafgrænsningen sikres afløb i samme grad som hidtil.
- Det er projektejerens ansvar at give lodsejere et sagligt og oplyst grundlag for at deltage i projektets etablering. Det kan fx ske ved, at projektejer løbende orienterer lodsejere om projektets form og fremdrift.
- Det er projektejerens ansvar at sikre det tilstrækkelige grundlag for at fastsætte afgrænsningen for projektet, fx ved opmålinger af terrænforhold, dræn og grøfter og vandløb. Hertil kommer vandføringsforhold, faktiske markskel og andet som styrer dyrkningsmulighederne.
- Ved fastsættelse af projektafgrænsning kan projektejer udlægge en vis sikkerhedsmargin hvor bredden afhænger af gradienten for grundvandsspejlet. Der anbefales en større sikkerhedsmargin for arealer med lille gradient (flade terræner) og mindre eller ingen sikkerhedsmargin ved større gradienter (kuperet/skrånende terræn).

Det er projektejerens ansvar at sikre at de projekterede og godkendte forhold inden for og uden for projektafgrænsningen, svarer til det gennemførte projekt.

Vær yderligere opmærksom på:

Den tekniske og ejendomsmæssige forundersøgelse er dokumentationsgrundlaget for ansøgninger om etableringsprojekter. Kvaliteten af forundersøgelsen er derfor afgørende for muligheden for senere at gennemføre projektet. Forundersøgelsen **skal** derfor leve op til følgende punkter:

- Hvis etablering af projektet indebærer lodsejerkompensation (se afsnit 11. *Virkemidler til kompensation af lodsejeren*), er det den ejendomsmæssige forundersøgelse, der er basis for vurderingen af den økonomiske ramme. Vær dog opmærksom på, om der kan være ejendomsmæssige forhold, som er ændret på tidspunktet, hvor ansøgningen om etablering indsendes. Fx er lodsejernes valg af kompensationsform på forundersøgelsestidspunktet ikke bindende.
- Forundersøgelsen skal indeholde fotos/dronefilm af projektområdet før etablering. Det markeres på kort hvor og i hvilken retning billederne er taget, så der efter etableringsprojektets gennemførelse kan tages fotos fra samme sted og vinkel.
- Der skal som udgangspunkt være overensstemmelse mellem oplysningerne i forundersøgelserne og i ansøgningen om etablering, herunder ift. areal- og effektoplysninger. Hvis forundersøgelsen beskriver flere projektscenarier, skal det oplyses hvilket scenarie, der søges gennemført. Anvendes andre data eller oplysninger i ansøgningen om etablering end dem, som er angivet i forundersøgelsen, skal dette begrundes og dokumenteres. Hvis arealerne ændres, kan det være nødvendigt med genberegning af effekter (N, P, CO₂-ækvivalenter) svarende til det areal, der søges om etablering på, samt evt. nye supplerende jordprøver.
- Udenfor projektafgrænsningen må projektet ikke medføre en forringelse af den nuværende afvandingstilstand. I så fald skal projektafgrænsningen justeres (Se forrige boks om Opmærksomhedspunkter ved fastsættelse af projektafgrænsning for vådområder og lavbundsprojekter).

Dokumentation kan være:

- Henvielse til tekst i forundersøgelsen eller andet indsendt materiale/bilag.
- Tabeller og/eller kort med arealangivelser mv.
- Kildehenvisninger og anvendte forudsætninger.

Husk:

- Alle beregninger skal udføres korrekt og efter nyeste versioner af vejledninger og regneark (gældende vejledning og regneark på tidspunktet for tilsagn til forundersøgelsen).
- Der skal være overensstemmelse mellem størrelsen af projektarealet (ha) i ansøgningen og i alle beregninger/regneark. Ved afvigelser skal dette begrundes.
- Alle arealstørrelser skal være opgivet i kartesisk mål frem for sfærisk.

Bemærk, at ovenstående også gælder for ændringsansøgninger, fx som følge af detailprojekteringen.

9.4 Ejendomsmæssig forundersøgelse af vådområde- og lavbundsprojekter

Forundersøgelser af både vådområde- og lavbundsprojekter indebærer en ejendomsmæssig forundersøgelse, som skal gøre det muligt at vurdere projektets gennemførlighed. En efterfølgende gennemførelse af projektet afhænger fuldstændig af, om lodsejerne ønsker at deltage frivilligt i projektet mod kompensation. Det er derfor vigtigt, at lodsejerne får et positivt indtryk af projektet fra start, hvilket sker i forbindelse med den ejendomsmæssige forundersøgelse.

Formålet med den ejendomsmæssige forundersøgelse er, at:

- Indsamle viden om og beskrive lodsejerforholdene.
- Danne grundlag for en vurdering af lodsejeropbakningen til etablering af projektet.
- Tilvejebringe oplysninger til ansøgningen om et etableringsprojekt, hvorfor det er vigtigt, at I orienterer jer om de krav, der er til de ejendomsmæssige forhold i ansøgningen om etableringsprojektet.

Den ejendomsmæssige forundersøgelse skal afklare, om de lodsejere, der har arealer inden for projektområdet, kan forventes at indgå en frivillig aftale om deltagelse i vådområde- eller lavbundsprojektet. Lodsejerne skal derfor, som en del af forundersøgelsen, præsenteres for de forskellige former for kompensation. Hver enkelt lodsejer

skal vælge hvilken form for kompensation, som lodsejeren ønsker mod deltagelse i projektet. Valg af kompensationsform er på tidspunktet for forundersøgelsen ikke bindende for lodsejeren. Men det er vigtigt, at I får en sikker fornemmelse af lodsejernes ønsker og krav for deltagelse i projektet. I kan læse mere om lodsejerens muligheder for kompensation i afsnit 11. *Virkemidler til kompensation af lodsejeren/forpagteren.*

I skal ikke forhandle med lodsejerne i forundersøgelsen, men der skal være en afklaring af løsningsmulighederne for en senere etablering af projektet. En forundersøgelse, inklusiv en vurdering af muligheden for etablering, skal som hovedregel gennemføres på mindre end et år.

Det er vigtigt, at arealer, hvor der skal ske en kompensation i form af salg eller fastholdelse, er beliggende inden for projektgrænsen. Projektgrænsen bliver skitseret første gang i forbindelse med forundersøgelsen og er også udgangspunktet for projektgrænsen ved ansøgning om etablering af projektet. I løbet af gennemførelsesprojektet kan der i forbindelse med lodsejerforhandlinger i jordfordelingen eller detailprojekteringen være behov for at ændre projektgrænsen (husk i så fald at indsende en anmodning om ændring af projektet). Projektgrænsen ligger først endeligt fast når der bliver tinglyst servitut om vådområder eller lavbundsprojektarealer på de ejendomme, der er involveret i projektet. Der skal være overensstemmelse mellem projektområdet og det areal, der er tinglyst en servitut på.

Hvis der i forbindelse med projektet har været gennemført arealoverførelser fx i jordfordelingen, skal der tages højde for landinspektørens afsætning af skel i projektgrænsen, således at projektgrænsen følger skel.

Forud for den ejendomsmæssige forundersøgelse skal I:

- Gøre jer overvejelser om projektets indhold og afgrænsning, herunder skitsere et projektforslag på et kort og et kort med de fremtidige afvandingsforhold.
- Udarbejde et lodsejerkort.
- Udarbejde en lodsejerliste med kontaktoplysninger (tlf.nr. og eventuelt mailadresse).

9.4.1 Personligt fremmøde hos lodsejer

Undersøgelsen af lodsejertilslutningen sker bedst ved et personligt møde med den enkelte lodsejer, da dette sikrer, at de enkelte lodsejere har opnået størst mulig forståelse for projektet og kompensationsmuligheder. Undersøgelser, der alene foregår ved at udsende spørgeskemaer, eller ved at møde lodsejerne på fællesmøder, vil ikke være tilstrækkelige til at sikre etablering af projektet. Oplysninger om lodsejernes holdning til projektet skal bruges til at udarbejde budget for kompensationen, afklare behovet for at fremskaffe erstatningsjord, samt afdække i hvilket omfang der skal gennemføres en jordfordeling til håndtering af lodsejernes ønsker. I forbindelse med fremmødet hos lodsejer kan I benytte Landbrugsstyrelsens skema til indhentning af lodsejeroplysninger. Skemaet finder I på Landbrugsstyrelsens hjemmeside under Vådområde- eller Lavbundsordningerne.

Under den ejendomsmæssige forundersøgelse skal følgende oplysninger indsamles:

- Et kort, der angiver projektområdets ejerforhold og ejendommenes beliggenhed.
- Ejendommenes driftsform.
- Liste, der viser projektområdets arealanvendelse på markniveau med hektarangivelse i forhold til det relevante reference-år.
- Projektets lodsejertilslutning.
- Lodsejernes ønsker om salg af projektjorden eller 20-årigt tilskud til fastholdelse af våd- eller lavbundsområdet.
- Lodsejernes ønsker om erstatningsjord.
- Projektets samlede økonomi mht. lodsejernes ønsker for erstatningsjord.
- Projektets samlede økonomi mht. lodsejernes ønsker om 20-årig fastholdelse.
- En afklaring af behovet for jordfordeling i projektet begrundet i lodsejernes ønsker om kompensation. Husk at angive et samlet budget for jordfordelingen.
- En afklaring af projektgrænserne, hvor projektgrænsen skal afspejle lodsejernes fremtidige udnyttelse af områderne. Projektgrænsen skal derfor placeres, så lodsejeren kan udnytte arealerne uden for projektområdet til en fremtidig drift på en hensigtsmæssig måde. Projektgrænsen skal således i videst muligt omfang tage højde for den fremtidige arrondering af arealet.

9.4.2 Vigtigt inden ansøgning om etablering

Den ejendomsræssige forundersøgelse viser, hvorvidt der er grundlag for en ansøgning om etablering af et projekt. Forud for en ansøgning om projektets etablering med jordkøb, jordfordeling og 20-årig fastholdelse, bør I indhente en udtalelse fra Landbrugsstyrelsen, Jordfordeling & Landbrugslov, pr. e-mail jordfordeling@lbst.dk om de ejendomsræssige forhold. Udtalelsen skal bidrage til, at der i ansøgningen om etablering afsættes retvisende budget for jordkøb og jordfordeling og reservation til 20-årig fastholdelse. Udtalelsen skal indsendes på tidspunktet for ansøgning om etablering. I bedes derfor senest 1 måned inden udtalelsen skal bruges sende en anmodning om udtalelse til Landbrugsstyrelsen.

Følgende oplysninger skal bruges til jeres ansøgning om projektetablering:

- Antal lodsejere i alt.
- Antal lodsejere, der gerne vil deltage i projektet.
- Antal lodsejere, der måske vil deltage i projektet.
- Antal lodsejere, der ikke vil deltage i projektet.
- Antal lodsejere, der ønsker at sælge deres projektareal.
- Antal lodsejere, der ønsker forkøbsret til deres solgte projektareal.
- Antal lodsejere, der ønsker 20-årig fastholdelse på deres projektareal.
- Antal lodsejere, der ønsker at købe erstatningsjord og omfanget af det ønskede køb i ha.

Beslutter I, efter udført forundersøgelse, at der ikke skal søges om etablering af projektet, skal Landbrugsstyrelsen orienteres om dette, og beslutningen om ikke at gå videre med en etableringsansøgning skal begrundes.

10. Krav til ansøgning om etablering, herunder prioritering

10.1 Etablering af projekt

En ansøgning om tilskud til etablering af kvælstofvådområder, fosforvådområder eller lavbundsprojekter omfatter reservation af økonomiske rammer (jordfordeling, statslige opkøb af jord, 20-årig fastholdelse) og udgifter til etablering (anlæg og løn til egne medarbejdere og/eller konsulenter) af vådområde- eller lavbundsprojektet. Et tilsagn om tilskud gives til etablering af projekter, dvs. til etablering og økonomiske rammer til virkemidlerne jordfordeling, statslige opkøb af jord og 20-årig fastholdelse.

En ansøgning til et etableringsprojekt skal indeholde:

1. Budget til etablering, herunder:
 - anlægsarbejder, inkl. evt. afværgeforanstaltninger,
 - tinglysning af vådområde-/lavbundsservitut,
 - evt. arkæologiske forundersøgelser,
 - kørsel for eget personale,
 - løn til eget personale,
 - konsulentbistand,
 - information og møder, samt
 - andre relevante udgiftsposter.
2. Budget til reservation af økonomiske rammer til jordfordeling (inkl. omkostninger til jordfordelingsplanlægger, berigtiger, landinspektør, jordfordelingskommissionen, tinglysning og div. gebyr), statslige opkøb af jord og/eller 20-årig fastholdelse.

Se mere i afsnit 12. *Virkemidler til kompensation af lodsejeren/forpagteren.*

10.2 Prioritering af vådområde- og lavbundsprojekter

Ansøgninger om tilskud til kvælstofvådområder, fosforvådområder og lavbundsprojekter bliver prioriteret hver for sig.

For **kvælstofvådområder** prioriteres efter *bedste omkostningseffektivitet*. Det vil sige, hvor meget det koster at fjerne ét kg kvælstof (kr. pr. kg). Omkostningseffektiviteten beregnes på grundlag af udgifter til forundersøgelser og udgifter til etablering af projektet. Vejledende gennemsnitlige referenceværdi for en vurdering af omkostningseffektiviteten er 1.300 kr. pr. kg N. Hvis flere projekter har samme omkostningseffektivitet, prioriteres disse efter størrelsen af kvælstofreduktionen i hovedvandoplandet, således at projekter i hovedvandoplande med størst reduktionsbehov prioriteres højest.

For **fosforvådområder** prioriteres efter *bedste omkostningseffektivitet*. Det vil sige, hvor meget det koster at fjerne ét kg fosfor (kr. pr. kg). Omkostningseffektiviteten beregnes på grundlag af udgifter til forundersøgelser og udgifter til etablering af projektet. Vejledende gennemsnitlige referenceværdi for en vurdering af omkostningseffektiviteten er 14.500 kr. pr. kg fosfor. Hvis flere projekter har samme omkostningseffektivitet, prioriteres disse efter størrelsen af fosforreduktionen, således at projekter i oplande til søer med størst reduktionsbehov prioriteres højest.

For **lavbundsprojekter** lægges der ved prioritering vægt på følgende:

1. *Bedste omkostningseffektivitet*. Omkostningseffektiviteten beregnes som kr. pr. ton CO₂-ækvivalent reduktion; jo lavere værdi, desto bedre omkostningseffektivitet. Vejledende gennemsnitlige referenceværdier for vurdering af omkostningseffektiviteten er 5.000 kr. pr. ton CO₂-ækvivalent. I opgørelse af prisen skal indgå det ansøgte nettotilsagnsbeløb til etableringsprojektet, (dvs. fratrukket evt. indtægt ved salg af projektjord), samt evt. tidligere afholdte tilskudsberettigede udgifter til et forundersøgelserprojekt. Kriteriet understøtter klimamålet om en reduceret udledning af drivhusgasser fra landbruget og indgår med 35 % i den samlede vægtning.

2. *Største gennemsnitlige reducerede mængde CO₂-ækvivalenter pr. ha.* Jo højere gennemsnitlig drivhusgasudledningsreduktion, desto bedre. Projekterne skal som minimum levere en udledningsreduktion på 13 ton CO₂-ækvivalenter/ha. For de fleste projekter kan forventes en højere drivhusgasudledningsreduktion. Kriteriet indgår med 20 % i den samlede vægtning.
3. *Projektets reduktion af kvælstof (kg N/ha).* Jo større reduktion af kvælstofudledning, desto bedre. Kriteriet indgår med 20 % i den samlede vægtning.
4. *Projektets effekt ift. at fremme naturens kvalitet og til at skabe sammenhængende og robuste naturområder.* Ved prioriteringen lægges vægt på artslevesteder på udpegningsgrundlaget eller projektets nærhed til Natura 2000-områder med kortlagte naturtyper. Jo bedre projektets lokalisering understøtter fremme af naturkvalitet, sammenhæng og robusthed, desto bedre. Kriteriet indgår med 25 % i den samlede vægtning.

De 4 prioriteringskriterier kan hver tildeles 0-2 point (2 = højst / bedst). Derefter vægtes pointene, jf. de angivne procenttal og efter ovenstående beskrivelse. Landbrugsstyrelsen benytter nedenstående skema ved prioritering af ansøgninger om etablering af lavbundsprojekter.

Prioriteringskriterium	POINT			Vægtning	Total
	0	1	2		
1. Omkostningseffektivitet. Kr. pr. ton CO ₂ -ækv.	> 5.000	5.000 - 4.000	< 4.000		
POINT				35 %	
2. Areal-effektivitet for CO ₂ -ækv. Gennemsnitligt tilbageholdt ton CO ₂ -ækv. pr. ha.	< 13	13 – 27	> 27		
POINT				20 %	
3. Arealeffektivitet for N-reduktion. Reduceret kvælstofudledning i kg N pr. ha.	30 - 35	36 - 50	> 50		
POINT				20 %	
4. Nærhed til kortlagte habitat-naturtyper eller arts-levesteder (Natura2000 udpegningsgrundlag).	> 300 meters afstand	100 - 300 meters afstand	< 100 meters afstand		
POINT				25 %	
SAMLET POINTSUM					

Såfremt flere ansøgninger opnår samme pointsum, prioriteres ansøgningerne efter bedste omkostningseffektivitet.

10.3 Krav til etableringsprojekter

Krav til etablering af kvælstofvådområder

Miljøstyrelsen vurderer ansøgninger om tilskud til etablering ud fra følgende kriterier:

- **Projektet er beliggende i et hovedvandopland med forventet kvælstofreduktionseffekt af vådområder.** Den forventede kvælstofreduktionseffekt for de enkelte hovedvandoplande findes i bekendtgørelsen om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter og fremgår også af bilag 1 til bekendtgørelsen.
- **Den samlede reduktion af kvælstofbelastningen fra et hovedvandopland ved etablering af kvælstofvådområder må ikke overstige den i bekendtgørelsens bilag 1 angivne forventede kvælstofreduktionseffekt.**
- **Projektet bidrager til at reducere kvælstofbelastningen fra et delvandopland, hvor der vurderes at være et indsatsbehov for at nedbringe kvælstofbelastningen (se afsnit længere nede om geografisk fleksibilitet).**
- **Projektet er en del af kvælstof-vandoplandsplanen (herefter N-VOP)** for hovedvandoplandet og dermed en prioriteret indsats i Vandoplandstyregruppen, og der er overensstemmelse mellem data i ansøgningen og data i den gældende N-VOP.

- **Den samlede planlagte reduktion af kvælstofbelastningen i N-VOP overstiger ikke det samlede reduktionsmål for hovedvandoplandet**, der fremgår af bekendtgørelse om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter (og af bilag 1). Der kan i særlige tilfælde fraviges fra dette.
- **Den samlede planlagte reduktion af kvælstofbelastningen fra et delvandopland må ikke overstige den forventede kvælstofreduktionseffekt af vådområder i delvandoplandet**. Se bekendtgørelsen, Bilag 1, om den forventede kvælstofreduktionseffekt fra kvælstofvådområdeprojekter i delvandoplandet. Dette kriterie kan dog fraviges – se nedenfor om geografisk fleksibilitet.
- **Projektet bidrager til, at reduktionen af kvælstofbelastningen fra hovedvandoplandet i gennemsnit udgør mindst 90 kg kvælstof pr. ha pr. år (effekt)**. Den gældende N-VOP er dokumentationsgrundlaget for den gennemsnitlige reduktion på hovedvandoplandsniveau. Dette reduktionskrav kan fraviges i særlige tilfælde.
- **Projektet er omkostningseffektivt (pris pr. kg kvælstof)** jf. de vejledende referenceværdier i bilag 5 i bekendtgørelsen. Et ansøgt beløb på mere end 3 gange den vejledende referenceværdi for kvælstofvådområder anses ikke for omkostningseffektivt. Efter en konkret vurdering kan et ansøgt beløb på mere end 3 gange den vejledende referenceværdi anses som omkostningseffektivt, hvis vådområdeprojektet har en betydelig effekt i forhold til formålet med vådområdeindsatsen.
- **Vådområdeprojektet skal etableres ud fra de naturlige hydrologiske processer i projektområdet uden vedvarende brug af større tekniske tiltag**. Det vil sige, at der med projektet sigtes mod en vandstand, der ikke er påvirket af kunstig afvanding eller kunstig tilførsel af vand. Vandet på projektarealerne skal strømme frit efter de naturgivne forhold, hvad enten det drejer sig om grundvand eller overfladevand. Dog kan det være i orden at arbejde med nødvendige afværgeforanstaltninger og eventuelt reducere pumpedrift i et i forvejen pumpet område.
- **Projektet må ikke føre til en forøget fosforudledning, der har negativ effekt**. Oversigt over akkumulerede fosforafskæringsværdier for fjorde og kystvande (slutrecipienter) fremgår af www.vandprojekter.dk. Miljøstyrelsen foretager en vurdering af projektets eventuelle udledning af fosfor i forhold til de akkumulerede fosfor-afskæringsværdier. Projektet må endvidere ikke give anledning til en fosforudledning, der har negativ effekt på nedstrøms liggende søer.
- **Geografisk fleksibilitet**. Kriterierne om kvælstofreduktion på hoved- og delvandoplandsniveau kan fraviges, jf. bekendtgørelsen, hvis fravigelsen ligger inden for den i bilag 3 angivne fleksibilitetspulje for kvælstofreduktion i hoved- og delvandoplandet.
I henhold til aftalen mellem Miljø- og Fødevareministeriet og Kommunernes Landsforening (KL) om vådområdeindsatsen 2017-2021 er 1.170 tons kvælstof fordelt på 18 hovedvandoplande. Muligheden for geografisk fleksibilitet ændrer ikke på dette forhold eller på den samlede økonomiske ramme, der er afsat til vådområdeprojekter i perioden 2017-2021. Ændring på delvandoplandsniveau kan ske i forbindelse med behandling af ansøgninger om etablering af kvælstofvådområder. Ændring af kvælstofreduktion på hovedvandoplandsniveau kan ske hvis der fortsat er et indsatsbehov i hovedvandoplandet og hvis fravigelsen ligger inden for den i bilag 3 angivne fleksibilitetspulje for hovedvandoplandet. Flytning af kvælstofreduktion mellem hovedvandoplande vil ske ved en ændring af bilag 1

Krav til etablering af fosforvådområder

- **Projektområdet er beliggende umiddelbart opstrøms en sø med behov for reduktion af fosforbelastning**, som fremgår af bilag 4 i bekendtgørelsen. Projektområdet skal ligge tæt på den nedstrøms sø med indsatsbehov med henblik på at opnå den største effekt af projektets P-reduktion til søen. Effekten falder i takt med øget afstand til søen.
- Arealet af vandløbsoplandet opstrøms projektområdet skal være mindst 2 km²
- **Reduktionen af fosforbelastningen må ikke overstige søens indsatsbehov for fosfor**, der fremgår af bilag 4 i bekendtgørelsen.
- **Projektet bidrager til at reducere fosforbelastningen til en sø med mindst 5 kg fosfor pr. ha pr. år**. Dette kan dog fraviges i særlige tilfælde.
- **Projektet er omkostningseffektivt (pris pr. kg fosfor)** jf. de vejledende referenceværdier i bilag 5 i bekendtgørelsen. Et ansøgt beløb på mere end referenceværdien anses ikke for omkostningseffektivt. Dog kan et ansøgt beløb på mere end den vejledende referenceværdi efter en konkret vurdering anses for omkostningseffektivt, hvis det ansøgte projekt vil have en betydelig effekt i forhold til reduktion af fosfor til den nedstrøms liggende sø.

Krav til etablering af lavbundsprojekter

- **Projektet er beliggende på tørveholdige jorder (organogene jorder med mindst 12 % organisk kulstof), dog må op til 25 % af projektområdet ligge på ikke-organogene jorder med mindre end 12 % organisk kulstof.** Fx kan det tillades, at op til 25 % af projektarealet lokaliseres uden for de organogene jorder, hvis det er arronderingsmæssigt nødvendigt. Det bemærkes, at der kan forekomme organogene jorder på landbrugsjorder, der ikke er indeholdt i Tørv2010-kortlægningen. Kriteriet kan kun fraviges i særlige tilfælde, eksempelvis hvis projektets arealeffektivitet for drivhusgasreduktionen (ton CO₂-ækvivalenter/ha) er meget høj.
- **Projektet er beliggende i et hovedvandopland med forventet kvælstofreduktion af lavbundsprojekter.** Reduktionsmålene for de enkelte hovedvandoplande findes i bekendtgørelsen om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter og fremgår også af bekendtgørelsens bilag 2.
- **Den samlede reduktion af kvælstofbelastningen fra et hovedvandopland ved etablering af naturprojekter på kulstofrige lavbundsprojekter må ikke overstige den i bilag 2 angivne forventede kvælstofreduktionseffekt af naturprojekter på kulstofrige lavbundsprojekter i hovedvandoplandet.** Kriteriet kan fraviges – se nedenfor om geografisk fleksibilitet.
- .
- **Projektet bidrager til at reducere kvælstofbelastningen fra et delvandopland med indsatsbehov for reduktion af kvælstofudledning** jf. bekendtgørelsens bilag 2.
- **Projektet bidrager til at reducere kvælstofbelastningen fra et delvandopland** med mindst 30 kg N pr. ha.
- **Reduktionen af kvælstofbelastningen fra et delvandopland må ikke overstige den i bilag 2 angivne forventede kvælstofreduktionseffekt af naturprojekter på kulstofrige lavbundsprojekter for delvandoplandet.** Se bekendtgørelsen, Bilag 2, om den forventede kvælstofreduktionseffekt fra lavbundsprojekter i delvandoplandet. Kriteriet kan fraviges – se nedenfor om geografisk fleksibilitet.
- **Tilknytning til Natura 2000-område.** Krav vedr. beliggenhed i hoved-/delvandopland med kvælstofreduktionsmål kan fraviges, hvis projektet ligger i tilknytning til et Natura 2000-område, når projektet bidrager til at udvide eller understøtte naturtyper eller artslevesteder jf. bekendtgørelsens bilag 6. Ved 'tilknytning til' forstås, at projektet grænser op til eller ligger helt eller delvist inden for Natura 2000-området.
- **Projektet indebærer, at der sker en ekstensivering af landbrugsdriften.** Ekstensiveringen betyder, at projektarealerne fremover ikke længere må jordbehandles (fx pløjes eller harves), gødskes eller sprøjtes. Projektarealerne må gerne anvendes til græsning eller høslæt. Der skal ske en ekstensivering af landbrugsdriften med henblik på at reducere mængden af CO₂-ækvivalenter med mindst 13 ton pr. ha.
- **Projektet er omkostningseffektivt** (kr. pr. ton CO₂-ækvivalent reduceret). Omkostningseffektiviteten opgøres som kr. pr. ton CO₂-ækvivalent. Jo lavere værdi, desto bedre omkostningseffektivitet. Vejledende gennemsnitlige referenceværdi for en vurdering af omkostningseffektiviteten er 5.000 kr. pr. ton CO₂-ækvivalent (for det samlede projekt dvs. inklusiv forundersøgelse og etablering). Værdien kan fraviges, hvis der fx er tale om nødvendige, dyre afværgeforanstaltninger, små projekter med høje initialomkostninger mv. Et ansøgt beløb på mere end 3 gange den vejledende gennemsnitlige referenceværdi for naturprojekter på kulstofrige lavbundsprojekter anses ikke for omkostningseffektiv. Efter en konkret vurdering kan et ansøgt beløb på mere end 3 gange den vejledende referenceværdi anses som omkostningseffektiv, hvis lavbundsprojektet har en betydende effekt i forhold til formålet med lavbundsindsatsen. Kriteriet kan fraviges i særlige tilfælde.
- **Projektet skal fremme en naturlig hydrologisk tilstand i projektområdet.** Det betyder, at den naturgivne hydrologiske tilstand så vidt muligt genoprettes uden vedvarende medvirken af større tekniske tiltag, fx ved ophør med pumpning og/eller ved lukning af dræn og grøfter. Dog er det i orden at arbejde med nødvendige afværgeforanstaltninger i forhold til naboarealer, der ikke indgår i projektet.
- **Projektet må ikke føre til en forøget fosforudledning, der har negativ effekt.** Oversigt over akkumulerede fosforafskæringsværdier for fjorde og kystvande (slutrecipienter) fremgår af www.vandprojekter.dk. Miljøstyrelsen foretager en vurdering af projektets eventuelle udledning af fosfor i forhold til de akkumulerede fosforafskæringsværdier. Projektet må endvidere ikke give anledning til en fosforudledning, der har negativ effekt på nedstrøms liggende søer.
- **Projektet bidrager til at fremme naturens kvalitet og til at skabe sammenhængende og robuste naturområder.** Der lægges i den sammenhæng vægt på om projektet fx understøtter Natura 2000-

områder. Robuste naturområder kan fx fremmes når lavbundsprojektet etableres i tilknytning eller grænser op til eksisterende naturområder.

- **Geografisk fleksibilitet.** Kriterierne om kvælstofreduktion på hoved- og delvandoplandsniveau kan fraviges, jf. bekendtgørelsen, hvis fravigelsen ligger inden for den i bilag 3 angivne fleksibilitetspulje for kvælstofreduktion i hoved- og delvandoplandet. Ændringer på delvandoplandsniveau kan ske i forbindelse med behandling af ansøgninger om etablering af lavbundsprojekter.

10.4 Om myndighedstilladelser

Bemærk, at etablering af vådområde- og lavbundsprojekter normalt forudsætter en række myndighedstilladelser, og at et tilsagn om tilskud ikke erstatter myndighedsbehandlingen af et projekt efter gældende lovgivning, eksempelvis planloven, naturbeskyttelsesloven, vandløbsloven, habitatbekendtgørelsen m.v. Det er en betingelse for at få tilskud, at alle nødvendige myndighedstilladelser opnås, og at alle relevante miljø- og lovkrav opfyldes (se afsnit 18. *Kriterier og forpligtelser*).

Projekterne vil i mange tilfælde også skulle anmeldes til VVM-screening. Vær opmærksom på at der kan være behov for særlig myndighedsbehandling der kræve anvendelse af § 7 i bekendtgørelse om indsatsprogrammer for vandområdedistrikter, henholdsvis § 4 i bekendtgørelse om miljømål for overfladevandområder og grundvandsforekomster, hvis et overfladevandområde ændrer fysisk karakter fra fx et vandløb til en sø.

For vådområde- og lavbundsprojekter, der potentielt kan påvirke eller inkludere beskyttede naturtyper, jf. naturbeskyttelseslovens § 3 eller Natura 2000-arealer med naturtyper og/eller artslevesteder på udpegningsgrundlaget, opfordres til en tidlig dialog mellem den projektudførende og den relevante kommunale myndighed i forbindelse med disse projekter.

10.5 Om vådområder og ammoniakfølsom natur

Vådområder og minivådområder, der udlægges som virkemidler med det formål at modtage og fjerne kvælstof fra landbrugsarealer, er ikke og kan heller ikke udvikle sig til at blive ammoniakfølsomme naturområder. Der kan opstå ny natur med planter og dyr i vådområder og lignende, som er udlagt med henblik på at omsætte og rense næringsrigt drænvand fra landbrugsarealer, men denne natur vil være tilpasset et næringsrigt miljø og vil dermed ikke kunne blive påvirket væsentligt af de mængder næringsstoffer, som evt. tilføres via luften fra en nærliggende stald eller lignende i form af ammoniak.

Ovenstående er præciseret ved en ændring af husdyrvejledningen i 2016. Læs mere herom i [husdyrvejledningen](#).

11. Virkemidler til kompensation af lodsejeren eller forpagteren

I forbindelse med ansøgning om etablering af vådområde- og lavbundsprojekter skal I søge om reservation af de økonomiske rammer for de virkemidler, der skal kompensere lodsejerne, som deltager frivilligt i projektet. Som tilsagnshaver skal I vurdere de økonomiske ramme i forbindelse med ansøgningen. Vurderingen er baseret på den ejendomsræssige forundersøgelse, som I bør få godkendt af Landbrugsstyrelsen, Jordfordeling & Landbrugslov (se afsnit 9.4.2 *Vigtigt inden ansøgning om etablering*).

Lodsejere, der frivilligt indgår i vådområde- eller lavbundsprojekter, bliver kompenseret gennem et af følgende virkemidler:

- tilsagn om tilskud til 20-årig fastholdelse af vådområder og lavbundsprojekter, eller
- salg af jord til Landbrugsstyrelsen, eventuelt med forkøbsret.

Lodsejerne har uanset valg af kompensation mulighed for at blive tilbudt erstatningsjord i forbindelse med jordfordelingen.

11.1 Tilskud til 20-årig fastholdelse af vådområde- og lavbundsprojekter

Lodsejere, der deltager i vådområde- eller lavbundsprojekter, og vælger at beholde projektarealerne, bliver kompenseret med arealstøtteordningen tilskud om 20-årig fastholdelse af vådområde- og lavbundsprojekter. Tilsagnsperioden er på 20 år og tilsagnsperioden starter den 1. september i ansøgningsåret og slutter den 31. august 20 år senere. Tilsagnshaver kan kun få udbetalt hele tilskuddet, hvis tilsagnsbetingelserne bliver overholdt i hele tilsagnsperioden, og hvis tilsagnshaver hvert år indsender en udbetalingsanmodning i Fællesskemaet via Tast selv-service.

Tilskudssatser til 20-årig fastholdelse fremgår af nedenstående skema:

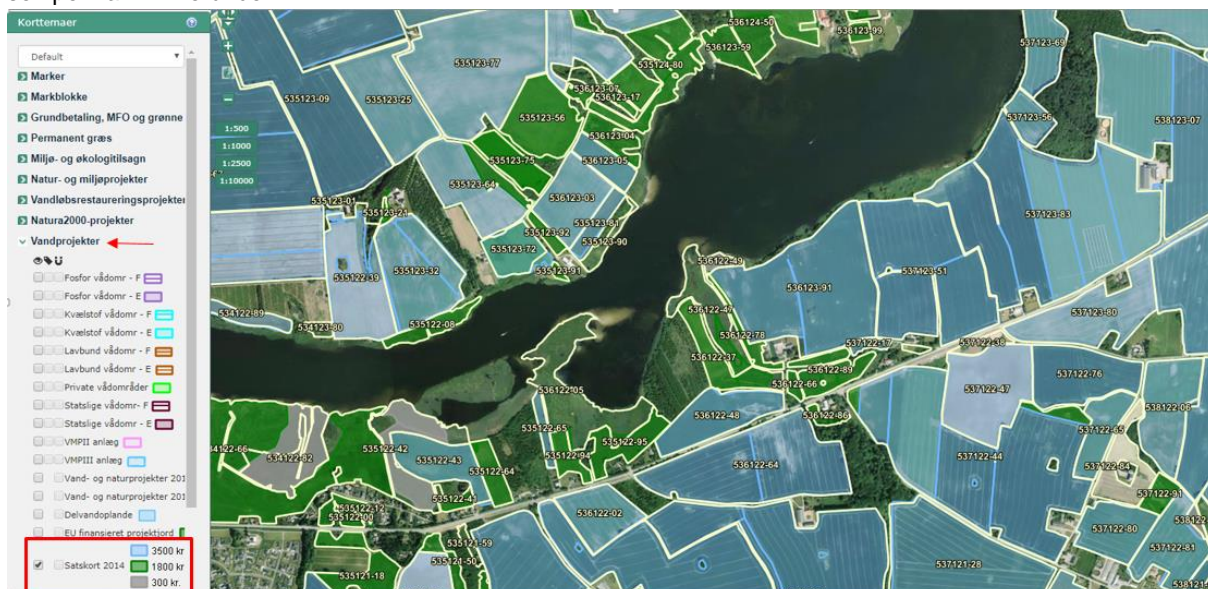
	Arealets status i referenceåret:	Tilskudssats kr./ha/år	
1	Under tilskudsordningen Miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger (MVJ), der har resulteret i ændret afvanding	1.800 kr.	
2	Alm. <u>omdrift</u> , fx kornafgrøder eller flerårige afgrøder: Frukt/bær produktion Planteskole på friland Stævningssskov Pyntegrønt, juletræer eller energiskov i kort <u>omdrift</u> <u>Udyrket</u> areal, men var i mindst ét af årene 2010-2013 i alm. <u>omdrift</u> Under MVJ ordning "Udtagning af agerjord"	3.500 kr.	
3	Under andre miljø- eller økologitilsagn i en ubrudt række, og hvor arealet før tilsagnet var anvendt som 2, eller var udtaget under hektarstøtte- eller enkeltbetalingsordningen	3.500 kr.	
4	Permanent græs (dvs. græs i mindst 5 år) eller <u>udyrket</u> areal	1.800 kr.	
5	Under andre miljø- eller økologitilsagn i en ubrudt række, og hvor arealet før tilsagnet var anvendt som 4	1.800 kr.	
6	Ingen af de ovenstående, naturareal	300 kr.	

Når en lodsejer vælger 20-årig fastholdelse som kompensation, skal I som tilsagnshaver udarbejde en projektaftale med lodsejeren. Projektaftalen beskriver projektet, kompensationens størrelse, anlægsarbejder m.m.

Vær opmærksom på, at det er ikke jer som tilsagnshavere, der skal søge om tilsagn om tilskud til 20-årig fastholdelse, men den enkelte lodsejer eller forpagter, som har rådighed over markerne den 1. september i det første

tilsagnsår. Som tilsagnshaver er det dog meget vigtigt, at I vurderer satsen for tilsagnet til fastholdelse, så den økonomiske ramme i ansøgningen og projektaftalen indgået med lodsejerne er korrekt.

Tilskudssatsen afhænger af, hvordan arealet er anmeldt i "reference-året" 2014, og hvordan arealet er udnyttet i "referenceperioden" 2010-13. I kan se tilskudssatsen i IMK under korttemaet "vandprojekter". Der er vist et eksempel fra IMK herunder:

Lodsejer eller forpagter kan søge om tilsagn i det år, hvor anlægsarbejdet i projektet færdiggøres. Tilsagnet begynder 1. september i ansøgningsåret.

Ansøgningsskemaet til tilskud om 20-årig fastholdelse er på www.lbst.dk eller kan blive tilsendt via en henvendelse pr. e-mail til vandnatur@lbst.dk. Ved ansøgning om 20-årig fastholdelse skal lodsejer bruge et særligt ansøgningsskema, et markkort og evt. dokumentation for arealernes tidligere anvendelse. Desuden skal projektaftalen vedlægges. Markkortet kan indtegnes elektronisk i IMK, eller der kan indsendes et kort via mail. Dokumentation for tidligere anvendelse er kun nødvendig, hvis markernes anvendelse ikke fremgår korrekt af Fællesskemaet for årene 2010 – 2014.

I kan læse mere om tilskud til 20-årig fastholdelse i vejledningen 'Fastholdelse af vådområder, naturlige vandskandsforhold og lavbundsområder', som er på [Tilskudsguiden](#) på Landbrugsstyrelsens hjemmeside.

11.2 Salg af projektjord

Ønsker lodsejeren ikke at beholde sin jord i projektområdet, eller er 20-årig fastholdelse ikke en attraktiv kompensation, kan Landbrugsstyrelsen købe projektarealet af lodsejer. Landbrugsstyrelsen vil normalt købe arealet i en jordfordeling sammen med arealer fra øvrige lodsejere i projektområdet, der også vil sælge. Det er Landbrugsstyrelsen, der forhandler salgsprisen med lodsejeren, og som indgår aftalen som en jordfordelingsoverenskomst.

Når alle arealer er købt og der er indgået projektaftaler med de lodsejere, der vil beholde deres arealer og kompenseret med tilskud til 20-årig fastholdelse, kan I som tilsagnshaver gennemføre anlægsarbejdet og projektet i sin helhed.

Når projektet er gennemført vil Landbrugsstyrelsen sælge de erhvervede projektarealer ved offentligt udbud. Arealerne sælges med en tinglyst servitut som permanent våd- eller lavbundsområde.

Det er vigtigt, at der i ansøgningen om etablering af projektet er reserveret penge til selve jordfordelingen. Det er ikke nok at reservere penge til jordkøbet, der skal også reserveres penge til den tid, jordfordeleren skal bruge på at gennemføre jordkøbet. Kontakt Landbrugsstyrelsen, Jordfordeling & Landbrugslov, via e-mail til jordfordeling@lbst.dk for en vurdering af, hvad udgifterne til jordfordelingen kan forventes at blive for det pågældende projekt. Dette skal gøres inden ansøgning om etablering indsendes i tast selv-service.

11.3 Mulighed for forkøbsret ved salg

Lodsejeren har mulighed for at få forkøbsret til at tilbagekøbe sin projektjord når Landbrugsstyrelsen udbyder projektjorden i et offentligt udbud. Aftale om forkøbsret indgås mellem lodsejeren og Landbrugsstyrelsen og gælder kun ved første udbudsrunde. Herefter er forkøbsretten bortfaldet. Lodsejerens eventuelle tilbagekøb skal ske til den højeste pris, der bydes ved udbuddet. Landbrugsstyrelsen kan afvise bud, hvis en i forvejen fastsat mindstepris ikke opnås ved budet.

11.4 Mulighed for erstatningsjord

Uanset om lodsejeren vælger at sælge eller beholde sit projektareal, er det muligt for lodsejeren at erhverve erstatningsjord uden for projektområdet. Det er Landbrugsstyrelsen, der erhverver erstatningsjorden og sælger den videre til lodsejeren. Dette foregår typisk i den jordfordeling, der skal håndtere alle de nødvendige køb og salg med henblik på gennemførelse af projektet.

Erstatningsjorden erhverves for nationale midler uden EU-finansiering. Køb og salg af erstatningsjord indgår således ikke i projektøkonomien for vådområde- og lavbundsprojekter. Køb og salg af erstatningsjord skal i princippet gå lige op. Der er således ikke mulighed for, via erstatningsjordskontoen, at dække et tab på ejendoms køb fx ved nedlæggelse af en ejendom med bygninger og produktionsapparat.

12. Afgørelse om tilsagn om tilskud eller afslag

12.1 Tilsagn om tilskud

Landbrugsstyrelsen træffer afgørelse om tilsagn eller afslag på ansøgning om tilsagn til tilskud. Miljøstyrelsen vurderer og godkender de miljøfaglige forhold i ansøgningen.

12.2 Helt og delvist afslag

Vi kan give helt eller delvist afslag til et projekt, hvis vi vurderer, at:

- De påkrævede oplysninger i ansøgningen ikke er afgivet.
- Ansøgningen ikke er tilstrækkeligt oplyst.
- De anslåede tilskudsberettigede udgifter ikke er rimelige.
- Ansøger har givet urigtige eller vildledende oplysninger eller har fortiet oplysninger af betydning for sagens afgørelse.
- Udgifterne ikke er tilskudsberettigede.
- Det ansøgte projekt ikke i tilstrækkeligt omfang bidrager til at opfylde formålet med ordningen, eksempelvis ved for lav kvælstof-, fosfor- eller CO₂-reduktion.
- Det ansøgte projekt ikke er tilstrækkelig set i forhold til projektets samlede budgetterede udgifter.
- De bevillingsmæssige rammer er opbrugt.
- Miljøstyrelsen ikke har godkendt de miljøfaglige forhold i projektet.
- De anslåede udgifter til jordkøb, jordfordeling og fastholdelse ikke vurderes at være tilstrækkelige til at gennemføre projektet. For at undgå dette bør I forud for indsendelse af ansøgningen i Tast Selv-service kontakte Jordfordeling & Landbrugslov for en vurdering af disse forhold på e-mail: jordfordeling@lbst.dk

13. Hvilke udgifter kan I få tilskud til

Udgifterne skal være nødvendige for at gennemføre projektet, og de skal være direkte relaterede til projektaktiviteterne og til etablering af projektet.

Det er jeres ansvar at redegøre for dette i ansøgningen. I skal derfor udspecificere alle udgifter, når I søger om tilsagn om tilskud. Det betyder, at I skal beskrive og forklare udgiftsposterne i detaljer, så det fremgår, hvorfor udgifterne er nødvendige og direkte relaterede til gennemførelse af projektet.

13.1 Nødvendige udgifter

Nødvendige udgifter sikrer, at projektet lever op til projektformålet, og uden hvilke projektet ikke kan gennemføres. Det er anlægsopgaver og aktiviteter, der sikrer projektets reduktion af kvælstof, fosfor eller CO₂. Det kan også være afværgeforanstaltninger som fx etablering af et dige, hvor projektet ikke kan gennemføres uden diget etableres, som en nødvendig afværgeforanstaltning i projektet. Udgiften til etablering af diget vil derfor være tilskudsberettiget.

Udgangspunktet er, at projektaktiviteterne er inden for projektområdet. Særlige forhold, kan medføre, at fx afværgeforanstaltninger bedst placeres uden for projektområdet, fx afværgeforanstaltninger for at beskytte naboarealer mod oversvømmelse. Der kan gives tilskud til anlægsarbejde uden for projektgrænsen, hvis udgifterne er nødvendige for og direkte relaterede til projektets gennemførelse.

Anlægselementer, der sikrer, at projektområdet bliver vådere og dermed sikrer projektets effekter, skal være inden for projektgrænsen. Dette er fx hævnning af vandløbsbund, genslyngning af vandløb og lukning af dræn og grøfter. Alle arealer, der bliver påvirket og vådere, skal ligge inden for projektgrænsen. Husk dog, at projektgrænsen bør afgrænses hensigtsmæssigt i forhold til lodsejernes efterfølgende markdrift efter afslutning af projektet.

Anlægselementer, der sikrer, at omgivelserne holdes tørre og ikke bliver vådere end før etablering af projektet, kan som udgangspunkt være uden for projektafgrænsningen. Det vil oftest være forskellige typer af afværgeforanstaltninger, men kan også omfatte fx omlægning af dræn uden for projektområdet til brug for overrisling inden for projektområdet (arealerne op til projektgrænsen vil fortsat kunne have en normal landbrugsdrift), eller terrænreguleringer med henblik på at hæve drændybden (hævning af jordbund/terrænniveau i lavninger, mindre lunde mv.). Typiske afværgeforanstaltninger kan som eksempel omfatte hævnning af vej eller sikring af adgangsvej, etablering af diger, omfangsdræn omkring gyllebeholdere mv.

Som udgangspunkt vil Landbrugsstyrelsen kunne give tilskud til følgende aktiviteter uden for projektområdet:

- Udgifter til at fjerne jord fra projektområdet.
- Anlægsarbejde som fx kapning af dræn, flytning af dræn eller ændring af dræn uden for projektområdet.
- Afværgeforanstaltninger, der er nødvendige for projektets gennemførelse, eksempelvis
 - et dige i udkanten af projektområdet, der skal sikre, at de omkringliggende ejendomme og arealer ikke bliver oversvømmet, eller
 - et areal lige uden for projektområdet, der hæves for at sikre, at de omkringliggende ejendomme og arealer ikke bliver oversvømmet.
- Etablering og bortskaffelse af en midlertidig vejadgang til projektområdet.

Udgifter til konkrete målinger af vådområde- og lavbundsprojekters effekt er ikke en nødvendig udgift for projektets gennemførelse.

Vi kan kun udbetale tilskud til udgifter, som er afholdt af tilsagnshaver efter ansøgningen er indsendt til Landbrugsstyrelsen, og inden projektperioden udløber. En udgift er afholdt når leverandøren har udstedt en faktura til tilsagnshaver.

Udgifter er kun tilskudsberettigede, hvis de er betalt af tilsagnshaver tidligst ved projektperiodens start, og hvis de er betalt af tilsagnshaver, inden ansøgning om udbetaling af tilskud sendes til Landbrugsstyrelsen.

13.2 Oversigt over tilskudsberettigede udgifter

De tilskudsberettigede udgifter til forundersøgelser kan omfatte udgifter til:

1. Løn til tilsagnshavers personale (se afsnit 14. *Særligt om løn til personale*).
2. Konsulentbistand (se nedenstående beskrivelse).
3. Undersøgelser (tekniske og ejendomsræssige).
4. Information og møder.

De tilskudsberettigede udgifter til etablering kan omfatte udgifter til:

1. Løn til tilsagnshavers personale (se afsnit 14. *Særligt om løn til personale*).
2. Konsulentbistand (se nedenstående beskrivelse).
3. Undersøgelser.
4. Information og møder.
5. Køb af tjenesteydelser, varer og anlægsarbejde, herunder entreprenørydelser og etablering af afværgeforanstaltninger.
6. Tinglysning af vådområdeservitut eller servitut om lavbundsprojekt.

Vi kan godkende andre udgifter end de ovennævnte som tilskudsberettigede. Det er en betingelse for godkendelse, at vi vurderer, at udgifterne er nødvendige og direkte relaterede til at gennemføre projektet. Dette gælder både for forundersøgelser- og etableringsprojekter.

Bemærk at indtægter i projektet skal fratrækkes de tilskudsberettigede udgifter.

13.3 Rejseudgifter

Der kan kun ydes tilskud til rejseomkostninger til tilsagnshaver og tilsagnshavers personale.

Ved udgifter til **tog, bus, fly og færge** gives kun tilskud til økonomiklasse. Billetter accepteres som gyldig dokumentation for både afholdt og betalt udgift. Ved udbetaling af tilskud skal I kunne dokumentere udgifterne ved kopi af billetter.

Indkvartering og **diæter** registreres efter satsreguleringen for tjenesterejser i staten for det år, hvor udgiften er afholdt. Se Finansministeriets cirkulære om satsregulering for tjenesterejser. Indkvartering skal ske i nærheden af bestemmelsesstedet.

I nævnte cirkulære¹ er hoteldispositionsbeløbet for Danmark angivet til 1.264 kr. inkl. moms, hvilket er 1.008 kr. ekskl. moms. Det er disse satser vi vurderer som rimelige, og som I skal anvende, når I søger om tilskud. Ved udbetaling af tilskud til hotelophold kan kun faktiske udgifter indgå, dog max. satsreguleringen. Det betyder, at hvis dit hotelophold viser sig at blive dyrere end satsen i statens cirkulære, vil I kun kunne få tilskud ud fra satsen i cirkulæret. Hvis dit hotelophold bliver billigere end satsen i statens cirkulære, vil I kun kunne få tilskud ud fra den faktiske pris på hotelopholdet.

Refusion for **kørsel i egen bil** kan kun ske til statens laveste kørselstakst, det år kørslen foregår. Der kan ikke gives tilskud til brændstof. Udgiften skal kunne dokumenteres ved kørselsregnskab for den enkelte medarbejder. Udgiften kan dog aldrig forhøjes, uanset ændringer i statens kørselstakst. Dette kørselsregnskab skal sendes med, når I søger om udbetaling af tilskud.

Kørselsregnskabet skal indeholde:

- Information om hvem der har kørt.
- Dato for hvornår kørslen er foretaget.
- Antallet af kilometer.
- Formålet med kørslen, fx møde med samarbejdspartner.
- Adresser på hvorfra kørslen starter og slutter.

¹ Cirkulære om satsregulering pr. 1. januar 2016 for tjenesterejser, Moderniseringsstyrelsen, 18. december 2015.

13.4 Konsulentbistand

Hvis I søger om tilskud til konsulentbistand, skal timeantallet og timeprisen fremgå af jeres ansøgning om tilsagn om tilskud, og I skal beskrive, hvilken opgave konsulenten skal udføre. Bemærk, at timeprisen højst kan være 1.200 kr., men at vi stadigvæk skal vurdere, om prisen er rimelig, ud fra opgavebeskrivelse samt to tilbud, hvis udgiften er over 50.000 kr.

Konsulentens udgifter til rejser, kørsel, fortæring og repræsentation skal være indeholdt i konsulentens timepris, da de ellers vil blive trukket ud af tilskudsgrundlaget før udbetaling.

Fakturaen for konsulentbistanden skal være tilstrækkelig detaljeret til, at vi kan afgøre, om den er i overensstemmelse med tilsagnet og projektbeskrivelsen og vedrører projektet. Antal timer, timepris og udførte opgaver skal fremgå af fakturaen.

13.5 Udstyr

Udstyr er fx maskiner, inventar og analyseudstyr. I kan kun få tilskud til køb af nyt udstyr og ikke til køb af brugt udstyr. I kan ikke få tilskud til *reparation* af udstyr.

13.6 Materialer

Materialer er som udgangspunkt varer, som forbruges i projektet, og som ikke kan genbruges efter projektet, fx jord og membraner.

13.7 Leje af lokaler

Hvis I har behov for at leje lokaler i forbindelse med information og møder uden for jeres egne lokaler for at gennemføre aktiviteterne i projektet, kan I få tilskud til dette. Tilskudsberettigede udgifter til leje af lokaler omfatter rene lejeudgifter og ikke udgifter til fx indkvartering og forplejning i forbindelse hermed. Kun udgifter til leje af lokaler i projektperioden er tilskudsberettigede.

13.8 Gebyrer, miljøtillæg og lignende

Gebyrer som er nødvendige for at gennemføre projektet er tilskudsberettigede, medmindre de er omfattet af bekendtgørelsens ikke-udtømmende liste over ikke-tilskudsberettigede projektudgifter. Et betalingsgebyr er fx ikke tilskudsberettiget, da det er en omkostning forbundet med jeres pengeinstitut. Et miljøtillæg betragtes som et gebyr. Miljøtillæg er tilskudsberettigede, hvis de er nødvendige for etablering af projektet. Dette gælder også for lignende tillæg, såsom energitillæg og miljøbidrag, der på samme måde som miljøtillægget er tilskudsberettiget.

For ansøgere, som er en kommune, skal I være opmærksomme på, at kommunale gebyrer ikke er tilskudsberettigede. Kommunernes udstedelse af tilladelser i medfør af de opgaver, der er henlagt til dem i lovgivningen, må normalt anses for almindelige myndighedsopgaver. Der kan således ikke gives støtte til eventuelle gebyrer i forbindelse med kommunernes udstedelse af tilladelser efter miljølovgivningen eller bygge­lovgivningen.

For ansøgere, som er en kommune, skal I også være opmærksomme på, at udgifter til museumsudtalelser fra museer ejet af kommunen selv er tilskudsberettigede som eget arbejde (se afsnit 14. Særligt om løn til personale).

For andre ansøgere end kommuner er udgifter til museumsudtalelser fra kommunalt ejede museer også tilskudsberettigede, idet det er lagt til grund, at det kommunale museum – på samme måde som private museer – udfører arbejdet som indtægtsdækket virksomhed med karakter af konsulent­ydelse.

13.9 Indtægter i løbet af projektperioden

Hvis projektet genererer indtægter i projektperioden, fx entréindtægter, lejeindtægter eller salg af træ, flis eller andet, skal indtægterne fratrækkes de samlede, tilskudsberettigede udgifter. Dette sker på udbetalingstidspunktet. På ansøgningstidspunktet skal I oplyse, om I forventer, at projektet genererer indtægter i projektperioden.

13.10 Indtægter efter projektperioden

Hvis projektets samlede omkostninger er større end 1 mio. euro, skal I – når I søger om tilsagn om tilskud, og når I søger om udbetaling af tilskud – oplyse, om I forventer, at projektet genererer indtægter efter projektperioden.

14. Særligt om løn til personale

14.1 Personale

Tilsagnshavers personale kan udføre arbejde i projektet i projektperioden, og udgifterne hertil kan indgå som tilskudsberettigede udgifter. Tilsagnshavers personale er medarbejdere, som allerede er ansat hos tilsagnshaver, og nye medarbejdere som ansættes hos tilsagnshaver for en tidsbegrænset periode i forbindelse med det konkrete projekt.

En kommune eller Naturstyrelsen kan som tilsagnshaver bruge medarbejdere i egen entreprenøraftdeling til at udføre opgaver i projektet. Dette betragtes som udgifter til tilsagnshavers personale.

14.2 Lønkatégorier, timesatser og årsløn

Hver medarbejder, der modtager løn i projektet, skal I placere inden for én af fem kategorier, alt efter hvilken type arbejde medarbejderen udfører i projektet. I skal derfor vurdere, hvilke typer af opgaver hver medarbejder løser i projektet, da det er opgavetyper (ikke uddannelse eller stillingsbetegnelse), der bestemmer den lønkategori en given medarbejder skal placeres i.

Til hver kategori er der knyttet en timesats, som er den maksimale timeløn, som vi kan godkende som tilskudsberettiget inden for kategorien (både på tilsagns- og udbetalingstidspunkt). Vi kan dog kun udbetale til den faktiske timeløn for en given medarbejder. Hvis en medarbejder er placeret i lønkategori 2, hvor den maksimale timesats er 386 kr., kan vi kun udbetale til en timeløn på 362 kr., hvis medarbejderens faktiske timeløn er 362 kr.

Lønkategori	Maksimal timesats (kr.)
1. Almindeligt ledelsesarbejde inden for administration, erhvervsorienterede funktioner og produktions- og servicevirksomhed. *	560
2. Arbejde, der forudsætter viden på højt niveau inden for et specifikt område (inden for fx naturvidenskab, ingeniør, økonomi, administration, jura eller samfundsvidenskab).	386
3. Arbejde, der forudsætter viden på mellemniveau (teknisk arbejde inden for fx videnskab, i ingeniørvirksomhed, skib- og luftfart, forretningsservice, økonomi, administration og salg, jura, samfundsvidenskab, kultur, eller information og kommunikationsteknikerarbejde).	351
4. Almindeligt kontor- og kundeservicearbejde (fx sekretærarbejde, regnskab).	292
5. Arbejde inden for landbrug, skovbrug og fiskeri, ekskl. medhjælp.	267

* I særlige tilfælde kan lønkategori 1 omfatte arbejde, der forudsætter særlig erfaring og relevant specialviden på højeste niveau inden for et fagområde, som skal tilgodeses i projektet.

For funktionærer udregnes timelønnen som årslønnen delt med det timeantal, der udgør ét årsværk. Et årsværk er på 1.513 timer. Årsværket på 1.513 timer gælder for en fuldtidsansat medarbejder. Hvis medarbejderen er ansat på nedsat tid, er årsværket for denne medarbejder mindre end 1.513 timer. Hvis en medarbejder fx er ansat 32 timer om ugen er årsværket $32/37 * 1.513$ timer = 1.309 timer.

Årslønnen må indeholde ((listen er ikke udtømmende):

- Ferieberettiget løn.
- Arbejdsgivers betalte pensionsudgift.
- Arbejdsgivers betalte ATP-udgift.
- Arbejdsgivers betalte udgifter til andre lønrelaterede omkostninger (fx barselsfonden, flexfonde).
- Feriepenge optjent under ansættelsen på projektet.

Årslønnen må ikke indeholde (listen er ikke udtømmende):

- Gratialer.

- Provisioner.
- Andre ikke-overenskomstmæssige ydelser.
- Fri bil, telefon, fri kost og logi, personalegoder m.m.

For timelønnede ansatte beregnes årslønnen som den faktiske timeløn plus feriepenge på 12,5 % optjent i den periode, hvor medarbejderen arbejder på projektet. Hvis den faktiske timeløn er 200 kr., er timelønnen inkl. feriepenge = $1,125 \cdot 200 \text{ kr.} = 225 \text{ kr.}$

14.3 Overhead

Overhead beregnes som 15 % af de samlede, tilskudsberettigede udgifter til løn til tilsagnshavers personale. Hvis de samlede, tilskudsberettigede udgifter til løn er 100.000 kr., er de samlede, tilskudsberettigede udgifter til overhead 15.000 kr. (15 % af 100.000 kr.).

14.4 Personalets arbejdsopgaver og tidsforbrug i projektet

Når I søger om tilsagn om tilskud, er det vigtigt, at I beskriver medarbejdernes arbejdsopgaver i projektet så detaljeret, at opgaverne kan placeres inden for én af de fem lønkategorier og samtidig kan relateres til de konkrete aktiviteter i projektbeskrivelsen.

Projektet inddeles i arbejdsplaner/delaktiviteter, fx 1) planlægge forsøg, 2) gennemføre forsøg, 3) behandle resultater, 4) rapportere osv.

For hver arbejdsplan skal I uddybe de konkrete arbejdsopgaver og fordele arbejdsopgaverne i de fem lønkategorier. I skal desuden angive det tilhørende timeantal for hver lønkategori og timesatsen. Vi bruger oplysningerne til at vurdere, om opgaverne er placeret i den rigtige lønkategori, dvs. til at vurdere om priserne er rimelige. I må ikke angive et timeantal og en timesats i en arbejdsplan uden at beskrive medarbejdernes arbejdsopgaver detaljeret.

Ved ansøgning om tilsagn er det ikke nødvendigt at angive navne på alle konkrete medarbejdere. I skal dog oplyse navne på nøglepersoner i projektet.

Beskrivelsen af arbejdsopgaver for hver lønkategori for hver arbejdsplan skal som udgangspunkt laves på medarbejderniveau. Hvis et projekt omfatter mange medarbejdere (to eller flere) inden for samme lønkategori, der udfører samme type af opgaver i projektet, kan I gruppere medarbejderne i samme arbejdsbeskrivelse.

14.5 Timeregnskab

Ved ansøgning om udbetaling af tilskud skal det være muligt at henføre en medarbejder til en konkret arbejdsopgave i projektet. I skal derfor sende information om, hvilke medarbejdere, der har udført hvilke arbejdsopgaver. Det gør I ved at sende timeregnskab for medarbejderne. I skal ikke sende timeregnskab for fuldtidsansatte medarbejdere, der arbejder fuldtids på projektet. I skal kun sende timeregnskab for medarbejdere, der arbejder på deltid i projektet.

I skal udarbejde timeregnskabet regelmæssigt for den enkelte medarbejder og som minimum på månedsbasis. Det er tilladt at bruge kommunens eller Naturstyrelsens eget system til timeregnskab.

Af timeregnskabet skal fremgå antallet af timer pr. aktivitet, dato for arbejdets udførelse, og beskrivelse af de vigtigste arbejdsopgaver som er gennemført inden for aktiviteten.

Timeregnskabet skal underskrives og dateres af medarbejderen og arbejdsgiveren. Vi kræver ikke en underskrift i traditionel forstand, hvis timeregnskabet er godkendt elektronisk af medarbejder og leder.

14.6 Lønsedler

Når I søger om udbetaling af tilskud, skal I sende lønsedler for alle de medarbejdere, der indgår i udbetalingsansøgningen, da vi kun kan udbetale til den faktiske timeløn. I skal sende lønsedler for hele den periode, som udbetalingsansøgningen vedrører for de pågældende medarbejdere.

14.7 Aftaler

Ved ansøgning om udbetaling af tilskud til løn til medarbejdere, skal I sende en aftale om projekttilknytning for hver medarbejder, der har udført arbejde i projektet.

Aftalen skal bl.a. indeholde:

- Projektets titel.
- Medarbejderens navn.
- Perioden for medarbejderens arbejde på projektet (start- og slutdato).
- Timeantallet for udført arbejde i projektet i den periode, der ønskes udbetalt tilskud for.
- Beskrivelse af hvilke opgaver medarbejderen har udført i projektet.

Der kan kun udbetales tilskud til løn, når der foreligger en konkret tidsbegrænset og skriftlig aftale med den ansatte. Aftalen skal være underskrevet af medarbejderen og arbejdsgiveren. I finder et skema til aftale om projekttilknytning på Landbrugsstyrelsens hjemmeside i [Tilskudsguiden](#) under Vådområde- eller Lavbundsordningerne.

15. Hvilke udgifter kan I ikke få tilskud til

De tilskudsberettigede udgifter kan ikke omfatte (listen er ikke udtømmende):

1. Udgifter, som I har afholdt og/eller betalt, inden I har sendt jeres ansøgning om tilsagn om tilskud til os.
2. Udgifter, som I har afholdt uden for projektperioden.
3. Udgifter, som I ikke har betalt, når I sender jeres ansøgning om udbetaling af tilskud til os.
4. Udgifter, hvor fakturaen ikke er udstedt til tilsagnshaver, men til en anden end tilsagnshaver.
5. Udgifter til tilsagnshavers eget arbejde, herunder arbejde udført af formænd og tegningsberettigede bestyrelsesmedlemmer i foreninger og organisationer.
6. Udgifter til køb af brugt udstyr og brugt materiel.
7. Udgifter til leje og leasing af udstyr og materiel.
8. Udgifter til reparation af udstyr.
9. Udgifter til opførelse og ombygning af bygninger.
10. Udgifter til udarbejdelse af ansøgning om tilsagn om tilskud.
11. Almindelige driftsudgifter (se nedenstående beskrivelse).
12. Udgifter til regnskabs- og revisorvirksomhed, herunder forberedelse og fremskaffelse af oplysninger, der er nødvendig for varetagelsen af regnskabs- og revisionsrelaterede opgaver.
13. Bogholderi, debitoropfølgning, fakturering eller udarbejdelse af skatte- og driftsregnskab.
14. Udgifter i form af naturalydelser (se nedenstående beskrivelse).
15. Udgifter til projekter og ydelser, som tilsagnshaver sælger fra egen virksomhed.
16. Finansierings-, revisions-, advokat og pengeinstitutomkostninger.
17. Renter af gæld.
18. Udgifter til moms, medmindre momsen endeligt bæres af tilsagnshaver.
19. Udgifter, der vedrører aktiviteter, som I er forpligtet til at gennemføre i medfør af anden lovgivning (se nedenstående beskrivelse).
20. Udgifter, hvortil der gives andre EU-tilskud.
21. Udgifter, hvortil der er modtaget tilskud fra anden offentlig myndighed.
22. Udgifter til forskning og teknologisk udvikling.
23. Køb med ejendomsforbehold.
24. Udgifter til køb af fast ejendom, herunder køb af jord.
25. Udgifter til simple genanskaffelser (se nedenstående beskrivelse).
26. Udgifter, hvortil der gives tilskud fra Landbrugsstyrelsen under en anden ordning.
27. Udgifter til varetagelse af sædvanlige myndighedsopgaver.
28. Udgifter til anlægsarbejder på arealer med skov eller beliggende i skov, herunder brandbælter.
29. Udgifter til rekreative stier (se nedenstående beskrivelse).
30. Udgifter, der ikke er specificerede i budgettet.

15.1 Almindelige driftsudgifter

Almindelige driftsudgifter omfatter fx husleje, forsikringer af enhver art, energiforbrug, kontorholdsudgifter, telefon, abonnementer på tidsskrifter mv.

Desuden er igangværende aktiviteter, som er en del af ansøgers almindelige løbende drift, ikke tilskudsberettigede.

15.2 Udgifter, der vedrører aktiviteter, som I er forpligtet til at gennemføre i medfør af anden lovgivning

Som eksempel kan nævnes, hvis I finder forurenede jord på projektområdet i forundersøgelsen. Etableringsprojektet kan ikke omfatte fjernelse af den forurenede jord.

15.3 Simple genanskaffelsesinvesteringer

Ved en simpel genanskaffelsesinvestering forstås udskiftning af en investering med en ny med fx samme ydeevne eller miljøeffekt.

15.4 Naturalydelse

Ved naturalydelse forstås levering af bygge- og anlægsarbejder, varer, tjenesteydelser og jord og fast ejendom, for hvilke ingen kontantbetalinger dokumenteret ved fakturaer eller dokumenter med en tilsvarende bevisværdi er foretaget.

Hvis kommunen eksempelvis ønsker at anvende andre afdelinger i kommunen til udførelse af projektet, betragtes udgiften som løn til eget personale, mens udgifter til brug af kommunens egne maskiner er naturalydelse og derfor ikke støtteberettiget.

15.5 Rekreative stier

Landbrugsstyrelsen yder ikke tilskud til etablering af rekreative stier i forbindelse med vådområde- og lavbundsprojekter. De rekreative stier kan dog etableres for egen regning, såfremt Landbrugsstyrelsen har godkendt etableringen af stierne. Ønsker I at etablere et stisystem i projektområdet, skal I oplyse om dette på ansøgningstidspunktet eller senere oplyse om en ændring af projektet, før I påbegynder etableringen af stierne.

Som udgangspunkt kan Landbrugsstyrelsen godkende etableringen af rekreative stier, hvis de placeres i yderkanten af projektarealet, hvor de ikke påvirker formålet med projektet, og hvis stierne er offentligt tilgængelige.

15.6 Skov

Skov, der er etableret forud for indgivelse af ansøgning om tilsagn om tilskud, kan indgå i projektområdet og kan opretholdes. Arealer med skov i projektområdet kan desuden indgå i forbindelse med jordkøb og jordfordeling. Skov kan dog ikke blive omfattet af tilsagn om tilskud til fastholdelse af vådområde- og lavbundsområder. Dette skyldes, at muligheden for tilsagn om tilskud til 20-årig fastholdelse, er hjemlet i en artikel i en EU forordning, der kun omhandler landbrugsjorder.

Anlægsarbejder er ikke støtteberettigede på arealer med skov. Det skyldes hovedsageligt, at der ikke er noget indsatsbehov på skovarealer. Derfor er det besluttet nationalt, at det ikke er nødvendigt at anlægge vådområder på arealer med skov.

I forbindelse med forundersøgelserprojekter er det fx muligt at beskrive tekniske og ejendomsmæssige forhold for skovarealer, hvis det bidrager til en vurdering af etableringsprojektets realiseringsmuligheder. Det kan være en vurdering af, hvorvidt flora og fauna påvirkes af et kommende vådområde eller hvis det er nødvendigt at tage prøver i prøvefelter på arealer med skov.

16. Udgifternes rimelighed

I skal i ansøgningen om tilsagn udspecificere alle udgiftsposter i projektet, og angive hvilke opgaver der skal udføres, og hvilke genstande der forventes indkøbt. Ved udspecificering menes, at I skal beskrive og forklare udgiftsposterne i detaljer. Udgiftsposter som fx 'diverse' eller 'uforudsete udgifter' kan vi ikke godkende, da udgiftsposten som udgangspunkt ikke kan udspecificeres.

Når vi modtager en ansøgning om tilskud, skal vi vurdere, om udgifterne til projektet er rimelige. Denne vurdering hænger ikke sammen med, om projektet skal konkurrenceudsættes, se afsnit 17. *Udbudsregler*. Dvs., at rimeligheden af de beskrevne udgifter vurderes uafhængigt af eventuelle udbud.

For alle udgifter gælder, at I på udbetalingstidspunktet skal kunne dokumentere udgiften ved faktura eller kvittering, som skal sendes sammen med ansøgningen om udbetaling af tilskud.

16.1 Udgifter over 50.000 kr.

Ved alle udgifter over 50.000 kr. skal I sende to direkte sammenlignelige tilbud, der viser, at I skal betale, hvad der svarer til markedspris for den pågældende vare eller ydelse.

I kan kun opnå tilsagn om tilskud til det billigste tilbud. I må gerne vælge det dyre tilbud, men det er altid det billigste, som vi beregner tilskuddet ud fra. I må også gerne vælge en 3. leverandør, det vil sige en leverandør, som ikke har afgivet et af de to tilbud, der bruges til at vurdere udgiftens rimelighed. I skal være opmærksomme på, at dette er anderledes, hvis jeres projekt er omfattet af udbudsreglerne (se afsnit 17. *Udbudsregler*).

På tidspunktet for ansøgning om tilsagn skal tilbuddene anvendes til at fastsætte et godkendt budget for projektet. På udbetalingstidspunktet kan alene faktiske udgifter, som fremgår af fakturaer fra leverandør, indgå ved beregning af tilskuddet.

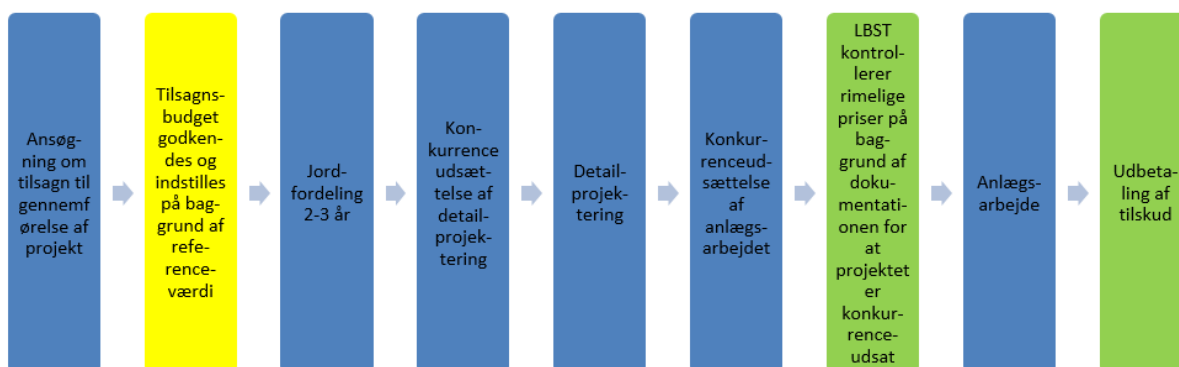
Særligt for forundersøgelsesprojekter gælder, at I på tidspunktet for ansøgning om tilsagn om tilskud til forundersøgelse skal indsende to tilbud for den pågældende vare eller ydelse, der leveres af eksterne leverandører. Hvis de to tilbud ikke bliver indsendt med ansøgningen på ansøgningstidspunktet, kan I risikere at få afslag eller nedsat tilskudsbeløbet.

Særligt for vådområde-etableringsprojekter gælder, at I ved ansøgning om tilsagn om tilskud til etablering skal indsende et budgetoverslag for udgifterne til etablering af vådområdeprojektet. Hvis budgetposterne for udgifter til konsulent og udgifter til anlægsarbejder i etableringsansøgningen overstiger nedenstående referenceværdier, skal I begrunde, hvorfor udgifterne er høje. Referenceværdierne fremgår også af ansøgningskemaet.

Referenceværdier for etablering af kvælstof-vådområdeprojekter	
Udgifter til konsulent	7.200 kr./ha
Udgifter til anlægsarbejder	32.700 kr./ha

Referenceværdier for etablering af fosfor-vådområdeprojekter	
Udgifter til konsulent	23.400 kr./ha
Udgifter til anlægsarbejder	40.600 kr./ha

Efter afsluttet jordfordeling skal I konkurrenceudsætte jeres detailprojekt (Figur 1 nedenfor illustrerer forløbet af etableringsprojektet), og efter afsluttet detailprojektering skal I konkurrenceudsætte anlægsarbejdet. Når detailprojektering og anlægsarbejde er konkurrenceudsat, skal I indsende de to tilbud for detailprojektering og anlægsarbejde til Landbrugsstyrelsen til vurdering af varens eller ydelsens rimelige pris. Tilbuddene skal foreligge inden anlægsarbejdet påbegyndes. På baggrund af tilbuddene justeres det tidligere fremsendte budgetoverslag. Tilsagnet kan dog ikke forhøjes. Bemærk at det er ikke et krav, at detailprojektering først kan foregå efter afslutning af jordfordeling.

Figur 1. Tidslinje for projektgennemførelse. Blå kasser er tilsagnshavers ansvar, den gule er Miljøstyrelsens ansvar og de grønne er Landbrugsstyrelsens ansvar.

Det er vigtigt, at vi kan identificere beløbene fra tilbuddene i budgettet i ansøgningen.

Eksempel på, hvordan I skal angive prisen i budgettet (bemærk at der gælder andre regler, hvis jeres projekt er omfattet af udbudsreglerne):

Hvis der er to tilbud fra entreprenører - et på 200.500 kr. og et på 275.000 kr. - og I vælger entreprenøren med det billigste tilbud, skal der i budgettet stå **200.500 kr.**

Hvis I vælger entreprenøren med det dyreste tilbud (her 275.000 kr.), skal der i budgettet stadig stå **200.500 kr.** I må gerne vælge entreprenøren med det dyreste tilbud, men I kan kun opnå tilskud ud fra prisen i det billigste tilbud.

Hvis en budgetpost vedrører en vare eller ydelse, der er så speciel, at der kun er én udbyder/leverandør, skal I vedlægge det indhentede tilbud sammen med jeres forklaring på, hvorfor I kun har indhentet ét tilbud. I skal desuden vedlægge dokumentation fra leverandøren på, at han er eneforhandler af en bestemt teknologi/vare/konsulentydelse. Vi vurderer, om vi kan godkende jeres forklaring og dokumentation.

16.2 Udgifter på og under 50.000 kr.

Ved udgifter til indkøb af varer og ydelser, hvor prisen på ansøgningstidspunktet er og forventes at være på eller under 50.000 kr., er det ikke nødvendigt at sende to tilbud. Vi skal dog stadig vurdere, om priserne er rimelige, og vi kan efterspørge dokumentation på udgifter på og under 50.000 kr. i vores vurdering af ansøgningen. Det er en forudsætning for vores vurdering af udgifternes rimelighed, at I har udspecificeret udgifterne tilstrækkeligt detaljeret. Hvis I fx søger om tilskud til udgifter til jordprøvetagning, er det vigtigt, at I skriver, hvor mange jordprøver der skal tages, og hvad udgiften er pr. jordprøve.

Bemærk, at I efterfølgende skal kunne dokumentere udgiften ved faktura, kvittering eller lignende.

16.3 Udgifter til konsulentbistand

Kravet om, at I skal sende to tilbud for udgifter over 50.000 kr., gælder også for udgifter til konsulentbistand.

I skal angive timeprisen og timeantallet i ansøgningen. Når I søger om tilsagn om tilskud, skal I redegøre detaljeret for, hvilken opgave konsulenten skal udføre i projektet, og hvad prisen er for opgaven. På udbetalingstidspunktet skal I sende en detaljeret faktura for konsulentbistanden, dvs. at fakturaen skal indeholde timeantallet, timeprisen og beskrivelse af opgaven.

Den maksimale timepris for konsulentbistand, vi kan godkende som rimelig, er 1.200 kr. pr. time. Vi foretager en konkret vurdering af timesatsens rimelighed for hver konsulentydelse i det enkelte projekt, idet vi ser på, hvilken opgave konsulenten skal udføre.

16.4 Handel mellem afhængige parter - armslængdeprincippet

Prisen for en given ydelse må ikke være påvirket af sammenfald af interesser mellem sælger og køber, dvs. at udvekslingen af varer og tjenesteydelser sker fuldt ud som på det frie marked under fuld konkurrence. Med interesseforbunden/afhængig part menes, at der mellem to parter er et indbyrdes ejerforhold, en bestemmende eller betydelig indflydelse, familiemæssige relationer eller en fælles tilknytning til samme større organisatoriske enhed.

I skal være opmærksomme på, at fakturering mellem eksempelvis kommunernes afdelinger ikke er tilskudsberettiget.

Er tilbuddet afgivet af en af ansøger afhængig virksomhed, kan I kun få tilskud til kostprisen af varen/ydelsen. Kostprisen er den faktiske afholdte og betalte nettoudgift hos den part, som leverer varen/ydelsen. I skal vedlægge dokumentation for kostprisen. Hvis I ikke kan dokumentere kostprisen, vil vi nedsætte prisen ud fra en skønsmæssig vurdering. Hvis det ikke er muligt for os at vurdere kostprisen skønsmæssigt, vil vi nedsætte prisen med 25 %.

16.5 Krav til et tilbud

Et tilbud fra en leverandør skal indeholde:

- Leverandørens CVR nr.
- Leverandørens navn, adresse mv.
- Dato.
- Beskrivelse af hvad der leveres (hvilket udstyr (herunder model), hvilke materialer, hvilken opgave).
- Oplysning om mængden af det leverede.
- Prisen pr. stk. og samlet for det leverede.
- Beskrivelse af hvad der evt. er inkluderet i leverancen og prisen, fx installering, levering, oplæring af personale i brug af maskinen mm.
- Eventuelle rabatter og generelle prisnedslag.
- Angivelse af om prisen er med eller uden moms.

Der skal være tale om reelle tilbud fra en leverandør, dvs. at leverandøren har til hensigt at sælge den pågældende vare til den oplyste pris.

Konsulenter, der udarbejder ansøgning om tilskud til projektet for dig som ansøger, kan ikke være med til at dokumentere den rimelige pris på udgifter i projektet med et tilbud. Du skal derfor sende to tilbud fra andre leverandører sammen med ansøgningen.

16.6 Sammenlignelige tilbud

For at to tilbud er direkte sammenlignelige, skal følgende være opfyldt:

- Leverandørerne skal have forskellige CVR nr.
- Leverandørerne skal være uafhængige.
- Tilbuddene skal omfatte det samme produkt eller ydelse, så prisen kan sammenlignes.
- Hvis det ene tilbud indeholder poster/elementer, som det andet tilbud ikke gør, skal det være muligt at trække udgiften for disse poster fra, så priserne kan sammenlignes. Hvis fx det ene tilbud indeholder udstyr og installering af dette udstyr, og det andet tilbud kun indeholder selve udstyret uden installering, skal prisen for installering oplyses separat på tilbuddet, så det er muligt at sammenligne prisen på selve udstyret.

Tilbuddene skal være tilstrækkeligt detaljerede til, at vi kan vurdere, om de er direkte sammenlignelige. I skal forklare, hvordan tilbuddene er sammenlignelige.

17. Udbudsregler

Landbrugsstyrelsen skal som kontrolmyndighed sikre, at de gældende udbudsregler er overholdt på projekter, hvor der udbetales tilskud.

Som tilsagnshaver efter denne ordning er I omfattet af reglerne i **lov om indhentning af tilbud i bygge- og anlægssektoren**², når I har en bygge- og anlægsopgave med udgifter for 300.000 kr. og derover. Desuden er I omfattet af reglerne i **udbudsloven**³, når I køber varer og tjenesteydelser. Hvis reglerne ikke er fulgt, kan det betyde nedsat tilskud. Vi anbefaler derfor, at I sætter jer grundigt ind i reglerne på [Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens hjemmeside](#).

17.1 Bygge og anlægsopgaver - hvordan opfylder I loven?

I skal indhente mindst to underhåndsbud⁴ på bygge- og anlægsopgaver til over 300.000 kr. I skal sende en **skriftlig opfordring til tilbudsgiverne** om at afgive tilbud. I må gerne sende en mail, men I må ikke nøjes med at ringe til tilbudsgiverne.

I den skriftlige opfordring til at give tilbud skal I **oplyse alle tilbudsgivere om, hvilket kriterie I vil anvende, når I tildeler ordren**. I kan ikke i opfordringskrivelsen forbeholde jer retten til at vælge frit mellem de indkomne tilbud.

I skal oplyse enten:

- Kriteriet *laveste pris*, eller
- Kriteriet *det økonomisk mest fordelagtige tilbud*⁵.

Kriteriet *det økonomisk mest fordelagtige tilbud* kan bestå af en sammensætning af flere kriterier, som varierer efter den pågældende kontrakt. Fx kan I lægge vægt på kvalitet, pris, byggetid, driftsomkostninger, rentabilitet, teknisk værdi, påvirkning af miljøet, arkitektur og/eller funktion.

Når I har modtaget tilbuddene, **skal I vælge et af dem**. Hvis I ikke ønsker at gøre brug af nogen af tilbuddene, skal I gennemføre et nyt udbud og vælge et af tilbuddene fra den nye runde.

I skal følge reglerne om **licitation** (offentlig eller begrænset), hvis jeres udgifter til bygge- og anlæg overstiger 3 mio. kr.⁶ Særlige forhold kan dog betyde, at underhåndsbud kan benyttes i stedet for licitation⁷. Reglerne er omfattende og vil ikke blive gennemgået her. Vi henviser til at sætte jer grundigt ind i loven og reglerne på [Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens hjemmeside](#)

17.2 Køb af varer og tjenesteydelser - hvordan opfylder I loven?

Hvis jeres kontrakt om køb af varer eller tjenesteydelser overstiger EU's tærskelværdi⁸, skal I sætte opgaven i udbud efter reglerne i udbudslovens afsnit II. Reglerne er omfattende og vil ikke blive gennemgået her. Vi henviser jer til at sætte jer grundigt ind i loven og vejledningen på [Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens hjemmeside](#)

Hvis jeres kontrakt om køb af varer eller tjenesteydelser, som er under EU's tærskelværdi⁹, har klar grænseoverskridende interesse, skal I annoncere opgaven på udbud.dk, før I indgår kontrakt¹⁰. I skal være opmærksomme på udbudslovens regler om kriterier for tildeling og orientering af tilbudsgivere.

² Bekendtgørelse af lov nr. 1410 af 7. december 2007 som ændret ved lov nr. 1564 af 15. december 2015, § 198, herefter "tilbudsloven".

³ Lov nr. 1564 af 15. december 2015, "udbudsloven".

⁴ Tilbudslovens § 12, stk. 4.

⁵ Tilbudslovens § 12, stk. 5.

⁶ Tilbudslovens kapitel 3, 5 og 6.

⁷ Tilbudslovens § 12, stk. 3.

⁸ Udbudslovens § 6.

⁹ Udbudsloven, § 10, jf. § 6.

¹⁰ Udbudsloven, § 191 og 192, jf. § 2.

En opgave har grænseoverskridende interesse, når leverandører fra andre medlemslande kan tænkes at ville byde på opgaven.

Hvis jeres kontrakt om køb af varer eller tjenesteydelser, som er under EU's tærskelværdi¹¹ men over 500.000 kr., ikke har klar grænseoverskridende interesse, skal I sikre jer, at købet foregår på markedsmæssige vilkår, før I indgår kontrakt¹². Det kan I fx gøre ved at gennemføre en markedsafdækning og på grundlag af denne enten indhente et tilbud, indhente to tilbud eller annoncere opgaven. Annoncering kan ske på jeres egen hjemmeside eller på udbud.dk. Derudover skal I blandt andet være opmærksomme på udbudslovens regler om orientering af tilbudsgiverne.

På Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens hjemmeside kan I læse mere om udbudsreglerne, herunder om hvilke tærskelværdier der gælder.

Hvis I foretager indkøb i henhold til SKI aftalen (Staten og Kommunernes Indkøbsservice), har ydelsen været i udbud, ligesom indkøb under andre offentlige indkøbsaftaler også kan være indgået på baggrund af udbud. Men I skal stadig kunne dokumentere det jf. nedenfor.

17.3 Send dokumentation med udbetalingsanmodningen

I skal senest ved anmodning om udbetaling dokumentere, at I har opfyldt reglerne.

I skal opbevare al dokumentation for, at reglerne er overholdt, dvs. ikke kun det, som skal indsendes, i mindst 5,5 år fra datoen for slutudbetaling. Det betyder blandt andet, at I også skal opbevare det eller de tilbud, I ikke har accepteret.

Vi kan på ethvert tidspunkt forlange at se materialet.

17.4 Hvad skal I sende ind?

Afhængigt af hvilke regler i **tilbudsloven**, I er omfattet af, skal I sende følgende dokumentation:

Er I omfattet af tilbudslovens § 12, stk. 4:

- Den opfordringskrivelse, som I har sendt til tilbudsgiverne. Det skal fremgå af skrivelsen, hvilken ydelse der udbydes, og om der ved valg af leverandør vil blive lagt vægt på kriteriet *billigste pris* eller kriteriet *økonomisk mest fordelagtige tilbud*.
- De modtagne tilbud, dvs. både det valgte og det/de ikke valgte.
- Faktura fra den valgte leverandør som skal være en af dem, der har afgivet tilbud.

Er I omfattet af tilbudslovens kapitel 3, 5 og 6:

- Udbudsannoncen fra udbud.dk eller ved begrænset licitation den skriftlige opfordring til at afgive tilbud. Annoncen eller den skriftlige opfordring skal opfylde kravene efter tilbudslovens regler om licitation.
- De modtagne tilbud, dvs. både det valgte og det/de ikke valgte.
- Faktura fra den valgte leverandør som skal være en af dem, der har afgivet tilbud.

Afhængigt af hvilke regler i **udbudsloven**, I er omfattet af, skal I sende følgende dokumentation:

Er I omfattet af udbudslovens afsnit II:

- Udbudsbekendtgørelsen fra EU Tidende eller et link til denne,
- selve udbudsmaterialet,
- modtagne tilbud,
- evalueringsreferatet,
- underretningsmeddelelse til tilbudsgiverne og
- kontrakten.

Er I omfattet af udbudslovens afsnit IV:

- Annoncen fra udbud.dk eller et link til denne. Følgende skal fremgå af annoncen:
 - Beskrivelse af opgaven,

¹¹ Udbudsloven, § 11, jf. § 6.

¹² Udbudsloven, § 193.

- kontaktoplysninger,
- tilbudsfrist og evt. ansøgningsfrist,
- ordregivers adresse og
- kriterier for tildeling.
- Kontrakten.

Er I omfattet af udbudslovens afsnit V:

- Det eller de indhentede tilbud, eller
- annoncen fra udbud.dk eller jeres egen hjemmeside eller et link til denne.
- Kontrakten.

17.5 Særligt om totalentrepriser

Hvis det er en totalentreprise, I skal gennemføre, skal I også udbyde jeres projekt som en totalentreprise. Det betyder, at I skal kunne dokumentere, at I har modtaget mindst to underhåndsbud på opgaven som totalentreprise.

17.6 Særligt om kunstig opdeling

I må ikke kunstigt opdele jeres projekt i to eller flere underentrepriser for dermed at komme under tilbudslovens tærskelværdi på 300.000 kr./tærskelværdierne i udbudsloven.

17.7 Særligt om udvidet bygge- og anlægsentreprise

Hvis I efterfølgende vil tilføje noget til en entreprise eller udvide en entreprise, skal den nye del også i udbud. Efter udbudsreglerne accepteres mindre udvidelser inden for en bagatelgrænse på op til 15 % af den oprindelige kontrakt på bygge- og anlægsopgaven uden et nyt udbud. Udvider I entreprisen med mere end de 15 % uden at gennemføre udbud, skal I have en god grund til, at I ikke sætter udvidelsen i udbud. Vi vil bede jer om at redegøre for, om der er en god grund. Udvider I entreprisen med mere end 50 %, vil det som udgangspunkt ikke blive accepteret uden nyt udbud. Dog kan udvidelsen accepteres uden nyt udbud, hvis den skyldes pludseligt opståede og udefrakommende begivenheder, fx naturkatastrofer, ulykker og lignende, hvor det ikke var muligt at forudse de indtrufne omstændigheder. Vi vil bede jer om at dokumentere, at der var tale om sådanne pludseligt opståede og udefrakommende begivenheder.

17.8 Særligt om udvidet kontrakt om køb af varer eller tjenesteydelser

Hvis I efterfølgende vil tilføje noget til eller udvide en kontrakt om varekøb eller tjenesteydelser, skal den nye del også i udbud. Efter udbudsreglerne accepteres dog mindre udvidelser inden for en bagatelgrænse på op til 10 % af den oprindelige kontrakt på varekøbet eller købet af tjenesteydelser uden nyt udbud. Udvider I entreprisen med mere end 10 %, vil det kun blive accepteret uden nyt udbud, hvis behovet for ændringen ikke har kunnet forudses af en påpasselig ordregiver, hvis kontraktens overordnede karakter ikke ændres, og hvis ændringen ikke overstiger 50 % af værdien af den oprindelige kontrakt. Vi vil bede jer om at dokumentere, at disse betingelser er opfyldt.

17.9 Særligt om projektet som del af en større entreprise

Hvis de projektaktiviteter, vi kan give tilskud til, indgår som del af en større kontrakt, er det den samlede kontraktsum, der afgør, om I er omfattet af udbudsreglerne, og i givet fald hvilket regelsæt, som gælder. Det betyder, at vi skal kontrollere, om I har opfyldt udbudsreglerne for hele kontrakten.

Eksempel på projekter som er en del af en større entreprise

I indgår en samlet kontrakt på 10 mio. kr., men søger kun om tilskud til 1 mio. kr. heraf. I opnår tilsagn om tilskud til 100 % af 1 mio. kr. Når I søger om udbetaling, konstaterer vi, at der er fejl i udbuddet vedr. den samlede kontrakt på 10 mio. kr. Selv om fejlen ligger i en anden del af det samlede projekt, som har været eller skulle have været i udbud, end den del vi giver tilskud til, skal vi reducere udbetalingen. Vi reducerer dog kun i forhold til de 1 mio. kr., som er tilskudsberettigede.

17.10 Nedsættelse

Vi nedsætter værdien af de tilskudsberettigede udgifter for et projekt, hvis vi konstaterer, at I er omfattet af tilbudsloven/udbudsloven, men at reglerne ikke er overholdt.

Hvis der er udgifter i jeres projekt, som vedrører opgaver, I ikke har konkurrenceudsat, men som skulle have været i udbud efter de gældende regler, vil vi nedsætte denne del af tilskudsgrundlaget. Tilskudsgrundlaget vil blive nedsat forholdsmæssigt ud fra en konkret vurdering af, hvor alvorlig og omfattende forseelsen er.

Vi nedsætter med maksimalt 25 %, når det er lov om indhentning af tilbud i bygge- og anlægssektoren/udbudslovens afsnit IV og V, der ikke er overholdt. Hvis I har konkurrenceudsat jeres opgave, men på anden måde overtræder udbudsreglerne, vil vi nedsætte tilskudsgrundlaget med hhv. 25, 10 eller, i visse mindre alvorlige tilfælde, 5 eller 0 % af de udgifter, som forseelsen vedrører. Se eksempler nedenfor.

Vi nedsætter med maksimalt 100 %, når det er udbudslovens afsnit II (EU's udbudsregler), der ikke er overholdt. Hvis I har annonceret jeres opgave, men på anden måde overtræder udbudsreglerne, vil vi nedsætte tilskudsgrundlaget med hhv. 100, 25, 10 eller, i visse mindre alvorlige tilfælde, 5 % af de udgifter, som forseelsen vedrører.

Hvis det viser sig, at I ikke har holdt al dokumentation tilgængelig i 5,5 år, jf. ovenfor, kan det også medføre, at tilskuddet nedsættes forholdsmæssigt ud fra en vurdering af alvoren, omfanget og varigheden af forseelsen.

Eksempler på fejl i udbud som fører til støttenedsættelse

- Når I skal opføre en bygning eller udføre et anlægsarbejde til en pris over 300.000 kr., skal I kunne dokumentere, at I skriftligt har indhentet mindst to underhåndsbud, og at I har givet samme oplysninger om kriteriet for valg af leverandør til begge, og at I har valgt et af dem til opgaven for at få tilskud fra Landbrugsstyrelsen.

Hvis I – selv om I oprindeligt har indhentet tilbud, som loven kræver – senere har valgt en tredje leverandør, som ikke har afgivet tilbud i samme runde, nedsætter vi tilskudsgrundlaget med 25 %, fordi opgaven ikke er lovligt konkurrenceudsat.

- Hvis jeres bygge- og anlægsopgave skal gennemføres som en totalentreprise, hvor kun en enkelt leverandør gennemfører hele projektet for jer, skal I også skriftligt udbyde opgaven som en totalentreprise, og give samme oplysninger om kriteriet for valg af leverandør til begge. I skal så kunne dokumentere, at I har modtaget mindst to underhåndsbud på opgaven som totalentreprise, og at I har valgt en af dem til opgaven for at få tilskud fra Landbrugsstyrelsen.

Hvis I oprindeligt har udbudt jeres opgaver som delentrepriser, men senere lader dem udføre samlet af én entreprenør i en totalentreprise, nedsætter vi tilskudsgrundlaget med 25 %, fordi I så ikke reelt har konkurrenceudsat den samlede totalentreprise.

- Når I skal købe en vare eller en tjenesteydelse, som har en klar grænseoverskridende interesse - det vil sige, at leverandører fra andre medlemslande kan tænkes at ville byde på opgaven - skal I kunne dokumentere, at I har annonceret kontrakten på udbud.dk. for at få tilskud fra Landbrugsstyrelsen.

Hvis I kun har indhentet underhåndsbud på opgaven, er opgaven ikke lovligt konkurrenceudsat, og vi nedsætter tilskudsgrundlaget med 25 %.

- Når I skal købe en vare eller tjenesteydelse, som har en værdi af mere end 500.000 kr. men ingen klar grænseoverskridende interesse, skal I sikre, at indkøbet foregår på markedsmæssige vilkår. I skal kunne dokumentere, at I enten har gennemført en markedsafdækning og på grundlag af denne indhentet et tilbud, eller at I har indhentet to eller flere tilbud, eller annonceret på jeres egen hjemmeside.

Hvis I ikke kan dokumentere, at I på en af disse måder har sikret jer, at købet foregår på markedsmæssige vilkår, nedsætter vi tilskudsgrundlaget med 25 %.

17.11 Reglerne

Vær opmærksom på, at I skal følge de regler, der gælder, når I gennemfører jeres projekt. Følg selv med på ovenstående links for at være opdateret på ændrede regler, eller se nærmere på Konkurrence- og Forbrugerstyrelsens hjemmeside: <http://www.kfst.dk/Offentlig-konkurrence>

18. Kriterier og forpligtigelser

18.1 Kriterier for støtteberettigelse

Tilsagn om tilskud er betinget af, at:

1. I sikrer, at der tinglyses servitut på alle ejendomme med arealer inden for projektområdet inden dato for slutudbetalingen (se nedenstående afsnit).
2. I sikrer, at den, som Landbrugsstyrelsen bemyndiger hertil, har adgang til at foretage målinger i projektet.
3. I ikke påbegynder projektet, før I har sendt ansøgning om tilsagn om tilskud til Landbrugsstyrelsen.
4. I er ansvarlig for, at projektet gennemføres.
5. I, inden arbejdet for den pågældende aktivitet påbegyndes, indsender to direkte sammenlignelige tilbud for udgifter over 50.000 kr. for etableringsprojekter, hvis tilbuddene ikke er indsendt sammen med ansøgning om tilsagn om tilskud.
6. Projektet på udbetalingstidspunktet lever op til samtlige prioriteringskriterier, som medførte, at der blev givet tilsagn.
7. I opnår de nødvendige tilladelser fra offentlige myndigheder inden jeres ansøgning om første udbetaling sendes til os (se nedenstående afsnit).
8. I sikrer, at kontrolmyndigheden har adgang til at kontrollere projektet, det vil sige adgang til projektområdet og det fysiske projektmateriale i forbindelse med kontrol.

Etablering af et lavbundsprojekt har yderligere følgende kriterier:

1. At minimum 75 % af projektarealet er beliggende på kulstofrige lavbundsjord med mindst 12 % organisk kulstof.
2. At projektet gennemføres, så afvandingen af projektområdet mindskes eller ophører.

Vi træffer afgørelse om bortfald af tilsagn og tilbagebetaling af tilskud, hvis et eller flere kriterier for støtteberettigelse ikke er opfyldt. Se også afsnit 34 *Bortfald af tilsagn, tilbagebetaling og nedsættelse af tilskud*.

18.2 Forpligtelser

Som tilsagnshaver er I forpligtet til at:

1. Gennemføre projektet i overensstemmelse med tilsagnet.
2. Overholde eventuelle yderligere forpligtelser som fastsat i tilsagnet.
3. Have et særskilt regnskabsystem eller en passende regnskabskode for alle transaktioner med tilknytning til projektet (se nedenstående beskrivelse).
4. Informere om den offentlige medfinansiering af projektet, herunder skiltning, se afsnit 19. *Sådan skal I informere offentligheden om jeres projekt ("skiltning")*.
5. Afslutte projektet senest den dato, vi har anført i tilsagnet, dog senest to år fra datoen for tilsagn for projekter om forundersøgelser og fire år fra datoen for tilsagn for projekter om etablering. Bemærk dog at det er muligt at søge om projektførlængelse.
6. Sende ansøgning om udbetaling, opgørelse over betalte tilskudsberettigede udgifter, alle udgiftsbilag, dokumentation for betaling af alle udgifter, de eventuelle nødvendige tilladelser til projektet fra offentlige myndigheder, dokumentation for eventuelle offentlige tilskud og slutrapport senest tre måneder efter den dato, hvor projektet senest skal være afsluttet.
7. Holde ansøgning om udbetaling af tilskud med tilhørende originale regnskabsbilag tilgængelig i mindst i 5,5 år regnet fra datoen for slutudbetaling af tilskud.
8. Holde dokumentation for, at udbudsloven eller lov om indhentning af tilbud i bygge- og anlægssektoren er overholdt, tilgængelig i mindst 5,5 år fra datoen for slutudbetaling af tilskud, hvis projektet eller dele heraf er omfattet af udbudsloven eller lov om indhentning af tilbud i bygge- og anlægssektoren.
9. Give de oplysninger, vi beder om, i indtil to år efter, at projektet er afsluttet. Vi kan bede om oplysninger, som er nødvendige for at kunne overvåge og evaluere Landdistriktsprogrammet især med hensyn til at opfylde specifikke mål og prioriteter.
10. Sørge for at projektet ikke ændres væsentligt, ophører eller flyttes uden for projektområdet i fem år fra datoen for slutudbetaling af tilskud.

Vi nedsætter tilskuddet eller udbetalingen ved manglende overholdelse af en forpligtelse. Se også afsnit 33. *Bortfald af tilsagn, tilbagebetaling og nedsættelse af tilskud.*

18.3 Tinglysning af servitut

Efter projektet er gennemført, skal arealerne permanent henligge som område, hvor der er gennemført et vådområde- eller lavbundsprojekt. Dette skal I sikre ved at tinglyse en servitut på samtlige ejendomme med arealer inden for projektområdet. Landbrugsstyrelsen skal være anført som påtaleberettiget.

Tinglysning skal ske inden datoen for slutudbetaling af tilskud. Når servituten er tinglyst, skal I indsende dokumentation herfor til Landbrugsstyrelsen. Dokumentationen skal være tinglysningssvaret fra Tinglysningsretten. Det er bl.a. vigtigt at få tinglyst servituten inden udbetaling, da lodsejere, der har valgt tilskud om 20-årig fastholdelse som kompensation, får tilsagnsarealet og dermed kompensationens størrelse beregnet ud fra arealet med tinglyst servitut.

Servituten skal indeholde bestemmelser om følgende:

1. For vådområdeprojekter gælder, at arealerne permanent skal henligge som vådområde og fastholdes som græs- eller naturarealer.
2. For lavbundsprojekter gælder, at arealerne permanent skal henligge som lavbundsområde med ændret afvanding.
3. Arealerne må ikke omlægges.
4. Arealerne må ikke tilføres gødning, bortset fra den gødning, der efterlades af græssende husdyr.
5. Arealerne må ikke tilføres jordforbedringsmidler.
6. Arealerne må ikke tilføres plantebeskyttelsesmidler.
7. Arealerne må ikke anvendes til etablering af skov eller energi-, lav- eller stævningskov.
8. Arealerne må ikke anvendes til dyrkning af afgrøder, herunder ikke anvendes til frøproduktion og til dyrkning af energiafgrøder, prydvækster, pyntegrønt og juletræer, hvilket dog ikke er til hinder for, at græs og anden plantevækst på arealerne kan anvendes til græsning, slæt, rørsæk, høst af biomasse eller lignende.
9. Der må ikke tilskuds fodres på arealerne. Tilskuds fodring af kalve under 6 måneder i kalveskjul og halm til strøelse er dog tilladt. Mineraler betragtes ikke som tilskuds foder.
10. Aktiviteter, bortset fra afgræsning, som ejere og forpagtere iværksætter eller tillader på den del af arealerne, der ligger nærmere end 5 meter fra åbne vandløb, søer over 100 m² og kystlinjer, skal udføres på en måde, der ikke medfører erosion af nævnte del af arealerne. Afstanden regnes fra vandløbets eller søens øverste kant eller for så vidt angår kystlinjer fra årets normale højeste vandstandslinje.
11. Kontrolmyndigheden skal have adgang til projektområdet i forbindelse med kontrol.
12. Der skal være den adgang til projektområdet, der er nødvendig for at kunne opfylde betingelser vedrørende vedligeholdelse af anlæg.
13. Den naturtype og tilstand, der dannes som følge af de bestemmelser, der tinglyses i medfør af nærværende bekendtgørelse, er ikke omfattet af undtagelsesreglen (1-årsreglen) i § 2, stk. 1 og 3, i bekendtgørelse nr. 865 af 27. juni 2016 om beskyttede naturtyper eller senere bestemmelser, der måtte afløse de nævnte bestemmelser.
14. Den, Landbrugsstyrelsen bemyndiger dertil, skal have adgang til arealer i projektområdet i forbindelse med målinger af effekten af projektet på vandmiljøet, naturen og klimaet, herunder til at tage jord- og vandprøver.

Landbrugsstyrelsen kan i særlige tilfælde dispensere fra nr. 5, 6, 9 og 10, første punktum. I skal søge om dispensation hos Landbrugsstyrelsen via mail. Fx kan vi dispensere fra forbuddet mod brug af plantebeskyttelsesmidler, hvis det er nødvendigt at bekæmpe invasive plantearter.

Landbrugsstyrelsen kan i tilsagnet fastsætte yderligere betingelser for tilsagnet, herunder at servitutter for projektarealet skal indeholde nærmere anførte bestemmelser ud over de bestemmelser, der er anført ovenfor. Det kan være bestemmelser om afvandingsforholdene, vedligeholdelse af anlæg og plantedækket mv..

I finder skabeloner til deklaration af vådområdet eller lavbundsprojektområdet i [Tilskudsguiden](#) under Vådområde- eller Lavbundsordningen.

18.4 Projektet er gennemført i overensstemmelse med tilsagnet

Det er en forpligtigelse, at I gennemfører projektet i overensstemmelse med tilsagnet. Projektet skal altid leve op til formålet med tilsagnet. Det betyder, at når I får tilskud til fx et kvælstofvådområde, skal projektet fjerne kvælstof. Projektet skal også altid leve op til den beskrivelse, der fremgår af det fremsendte ansøgningsmateriale og de af Miljøstyrelsen godkendte miljøfaglige forhold af og tilsagnsbrevet fra Landbrugsstyrelsen.

Der kan dog opstå mindre ændringer under udførelse af gravearbejdet, som kan betragtes som bagateller, fx:

- Mindre ændringer i længden og antallet af kappede dræn. Ved etablering af et vådområde eller lavbundsprojektområde vil drænene med tilhørende brønde i projektområdet normalt blive afbrudt.
- Mindre ændringer i antallet af dræn der afbrydes. Dræn, der skal afbrydes, findes oftest ved brug af drænkort og højdemodeller. Oplysningerne fra drænkortene er ikke altid fyldestgørende, og når gravearbejdet begynder, viser det sig ofte, at der er et andet antal dræn i projektområdet end først antaget.
- Mindre ændringer i meter genslynget vandløb. Under gravearbejdet kan der opstå forhold, der medfører, at vandløbene ikke kan slynges som planlagt. Desuden kan hævnningen af en vandløbsbund også variere.
- Andre faktorer, der kan variere fra ansøgningen, og som ikke har betydning for udbetalingen af projektet, fx mindre ændringer i mængden af fordeler-render, grøfter og størrelsen på diger.

Hvis I har foretaget ændringer, skal I forklare, hvad de har af betydning for formålet med projektet, reduktionen af N, P og/eller CO₂-ækvivalenter, og for anlægsbudgettet. Har ændringerne ingen betydning, skal I også forklare dette.

Kender I ændringerne, inden gravearbejdet påbegyndes, skal I ansøge om en ændring af tilsagn (se også afsnit 26. *Ændring af projektet*).

18.5 Oplysningspligt

Hvis vi forlanger det, skal I i hele perioden, hvor betingelser for tilsagn om tilskud skal opfyldes, afgive en erklæring til os om, hvorvidt betingelserne for tilsagn om tilskud fortsat opfyldes. I har også pligt til at oplyse, hvis betingelserne ikke længere er opfyldt.

18.6 Særskilt regnskabssystem eller særlig regnskabskode

I skal sikre, at de projektrelaterede udgifter og indtægter enten bliver bogført med en særlig kode i jeres regnskabssystem eller på særskilte konti i et separat regnskabssystem, der omfatter samtlige transaktioner vedrørende projektet. Samtlige fakturaer skal kunne genfindes entydigt på denne konto.

18.7 Tilladelser fra offentlige myndigheder

Hvis projektets start og/eller gennemførelse kræver offentlige tilladelser, skal I oplyse dette i ansøgningskemaet, og I skal oplyse, hvilke tilladelser det drejer sig om.

På udbetalingstidspunktet skal I sammen med jeres ansøgning om udbetaling af tilskud sende de nødvendige tilladelser til projektet fra offentlige myndigheder. Det kan være i form af kopi af de nødvendige dele af tilladelsen, fx miljøgodkendelsen. Tilskuddet kan ikke udbetales, før denne dokumentation foreligger.

19. Sådan skal I informere offentligheden om projektet ("skiltning")

Det er et krav i EU-reglerne¹³, at I som modtager af tilskud skal oplyse offentligheden om projekter, der får støtte under landdistriktsprogrammet. Det kalder vi "skiltning". I det følgende kan I læse mere om, hvornår og hvordan I skal informere om projektet og den støtte I har modtaget. Til sidst kan I læse om nedsættelse af tilskud, hvis I ikke skilter korrekt.

Vær opmærksom på, at der er forskellige krav til forskellige typer af projekter.

19.1 Skiltning i løbet af projektperioden

19.1.1 Projekter hvor støtten til projektet overstiger 375.000 kr.

Hvis vi udbetaler støtte til en investering, fx fysiske genstande, tjenesteydelser, infrastruktur eller bygge- og anlæg, og den samlede offentlige støtte (EU og national), som vi udbetaler hertil, er på mere end 375.000 kr., skal I i løbet af projektperioden opsætte mindst én plakat (minimumstørrelse A3) eller et skilt/en plade med information om projektet. Plakaten eller skiltet/pladen skal I sætte op et sted, der er klart synligt for offentligheden.

Se nedenstående specifikation af, hvilke krav der stilles til skiltets indhold.

19.1.2 Støtten til infrastruktur eller bygge- og anlægsarbejde overstiger 3.750.000 kr.

Hvis den samlede offentlige støtte (EU og national), som vi udbetaler til infrastruktur eller bygge- og anlægsarbejde, er på mere end 3.750.000 kr., skal I i løbet af projektperioden have et skilt med oplysning om finansieringen af projektet. Skiltet skal være af betydelig størrelse og sættes op på et sted, som er klart synlig for offentligheden. Størrelsen er afhængig af forholdene, men skal dog være mindst A3 størrelse.

Se nedenstående specifikation af, hvilke krav der stilles til skiltets indhold.

19.1.3 I skal informere på jeres hjemmeside

Hvis I har et websted knyttet til projektet, skal I i løbet af projektperioden informere om støtten fra Den Europæiske Landbrugsfond for udvikling af landdistrikterne. Kravet gælder kun, hvis der er en direkte sammenhæng mellem hjemmesiden og projektet, der gives støtte til. Følgende krav gælder for websteder:

- Websteder med tilknytning til projektet, fx kommunens eller Naturstyrelsens egen hjemmeside, skal have en kort beskrivelse af projektet med formål og resultater.
- Websteder skal have et link til: [EU-kommissionen, Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne](#)

Informationen skal ligge på hjemmesiden fra projektperiodens start og frem til, at I har modtaget slutudbetaling, så vi kan tjekke, at I har informeret korrekt i projektperioden, inden vi udbetaler.

Se nedenstående specifikation af, hvilke krav der stilles til skiltningen på hjemmesider.

19.2 Skiltning efter projektperioden

19.2.1 Støtten til fysisk genstand, infrastruktur eller bygge- og anlægsarbejde overstiger 3.750.000 kr.

Hvis den samlede offentlige støtte (EU og national), som vi udbetaler, er på mere end 3.750.000 kr., og der gives støtte til enten:

- køb af en fysisk genstand,

¹³ Reglerne om skiltningsforpligtelser under Landdistriktsprogrammet fremgår af forordning (EU) nr. 808/2014, artikel 13 samt bilag III som ændret ved forordning (EU) nr. 2016/669, bilag III.

- finansiering af infrastruktur eller
- bygge- og anlægsprojekt

gælder følgende krav til skiltning efter projektperioden:

I skal sætte en plade eller en tavle af permanent karakter op. Pladen/tavlen skal være af betydelig størrelse og sættes op på et sted, som er klart synlig for offentligheden. Størrelsen er afhængig af forholdene, men skal dog være mindst A3 størrelse. Pladen eller tavlen af permanent karakter skal opretholdes, der hvor I har placeret den, i opretholdelsesperioden, som står i jeres tilsagn. Perioden regnes fra tidspunktet, hvor I modtog slutudbetaling.

Derudover skal I være opmærksom på, at pladen/tavlen skal være sat op senest tre måneder efter udløbet af projektperioden.

Se nedenstående specifikation af, hvilke krav der stilles til skiltets indhold.

19.3 Skiltning i løbet af - og efter - projektperioden i kommunikationsmateriale

19.3.1 Informations- og kommunikationsmateriale, herunder publikationer, web samt anden elektronisk information mv.

Ud over at I kan være forpligtet til at opsætte en plakat/tavle/oplysningsskilt/skilte på jeres hjemmeside mv. i forbindelse med projektet, gælder der også krav for skiltning i relation til jeres informations- og kommunikationsmateriale. Kravet gælder kun, hvis der er en sammenhæng mellem hjemmesiden og projektet.

På publikationer, som fx forundersøgelserapporter, brochurer, foldere, nyhedsbreve, plakater og flyers, skal både EU logo, Miljø- og Fødevarerministeriets logo og teksten placeres på titelbladet. På websteder skal disse logoer og tekst placeres på forsiden, med mindre det er mere relevant at placere på en underside.

På alt informations- og kommunikationsmateriale, der omhandler projektet, skal I oplyse om tilskuddet med angivelse af logoer og tekst som beskrevet nedenfor under "generelle krav til alle former for skiltning".

- På websteder skal der være et link til: [EU-kommissionen, Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne](#)

Se nedenstående specifikation af, hvilke krav der stilles til kommunikationsmaterialets indhold.

19.4 Generelle krav til alle former for skiltning

19.4.1 Specifikationer for alle plakater/ oplysningsskilte/ plader/ tavler/ websteder

De pågældende plakater/oplysningsskilte/plader/tavler/websteder mv. skal indeholde følgende oplysninger, som skal fylde mindst 25 % af arealet:

- Den Europæiske Unions logo (EU-flag).
- Miljø- og Fødevarerministeriets logo.
- Teksten: "Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne: Danmark og Europa investerer i landdistrikterne".
- Titlen på projektet og en kort beskrivelse af projektets formål.

Såfremt jeres hjemmeside er erhvervsmæssig og har en tilknytning til projektet, som beskrevet i punktet "I skal informere på jeres erhvervsmæssige hjemmeside", gælder kravet om at oplysningerne skal fylde mindst 25 % på denne hjemmeside. For andre typer informations- og kommunikationsmateriale er det ikke et krav, at oplysningerne skal fylde 25 %, og det er heller ikke nødvendigt at anføre titlen på projektet og en beskrivelse af projektets formål.

Tekst og logo finder I på Landbrugsstyrelsens hjemmeside under jeres ordning: [Skiltning – krav til information om tilskud](#)

19.4.2 Placering af plakaten / oplysningsskiltet / pladen / tavlen

I skal placere plakaten/oplysningsskiltet/pladen/tavlen på et sted, der er klart og synligt for offentligheden, fx ved indgangen til en bygning.

Hvis skiltet placeres udendørs, skal I sørge for at anvende vejrbestandigt materiale, så skiltet ikke ødelægges af vind og vejr.

19.5 I skal ved udbetalingen dokumentere, at I har skiltet korrekt

I skal sende fotodokumentation for, at I har skiltet korrekt, når I søger om udbetaling. Dokumentationen består af to fotos: ét der viser, hvad der står på skiltet, og ét der viser, hvor skiltet er placeret.

Når I søger om udbetaling, skal I sende dokumentation for, at I har skiltet korrekt i løbet af projektperioden. Det vil sige, at selvom I i forbindelse med rateudbetalingen har indsendt dokumentation for skiltning, skal I igen sende dokumentation for skiltning, når I søger om slutudbetaling.

Hvis I er omfattet af kravet om permanent skiltning efter projektperioden, skal I ved anmodning om slutudbetaling også indsende dokumentation for, at den permanente plade/tavle er opsat.

19.5.1 Hvor længe skal I beholde plakaten/skiltet/pladen mv.?

Hvis I er omfattet af kravene om skiltning i løbet af projektperioden, kan plakaten/skiltet mv. tages ned, når projektperioden er slut.

Det kan forekomme, at de indsendte fotos ikke er tilstrækkeligt tydelige eller taget sådan, at vi ikke kan konstatere, om I har skiltet korrekt. Vi anbefaler derfor at lade skiltet hænge, til I har modtaget slutudbetaling, så I kan dokumentere, at I har skiltet korrekt.

Plader eller tavler af permanent karakter skal opretholdes, der hvor I har placeret den, i opretholdelsesperioden. Perioden regnes fra tidspunktet, hvor I modtog slutudbetaling.

19.6 Nedsættelse af tilskud, hvis I ikke skilter korrekt

Hvis I ikke skilter korrekt, nedsætter vi jeres tilskud. Nedsættelsen er 1 % af det samlede offentlige tilskud (EU og nationale midler), som vi udbetaler, dog maks. 50.000 kr. Vi trækker beløbet fra jeres tilskud, inden vi udbetaler.

Eksempler på ikke-korrekt skiltning er, at plakaten/oplysningsskiltet/pladen/tavlen ikke er sat op på et tilstrækkeligt synligt sted, at teksten er ikke læsbar, at EU-logoet mangler eller at plakaten ikke er i mindst A3 format. Hvis de påkrævede logoer og tekst ikke er på jeres hjemmeside, er skiltningen heller ikke korrekt.

20. Særligt om opretholdelse af projektet og opbevaring af dokumenter

20.1 Skriftligt og elektronisk materiale

Hvis projektet omfatter udarbejdelse af artikler og andet skriftligt eller elektronisk materiale, skal I opbevare dette materiale i fem år regnet fra datoen for slutudbetaling af tilskud.

20.2 Udstyr og investeringer

Hvis I har fået tilskud til etablering af et vådområde- eller lavbundsprojekt, skal I opretholde og opbevare evt. udstyr i 5 år regnet fra datoen for slutudbetaling af tilskud.

Hvis udstyret går i stykker inden for projektperioden, skal det repareres for jeres regning. Er det ikke muligt at reparere det pågældende udstyr, skal I erstatte det for egen regning.

Hvis udstyret går i stykker efter projektperioden, men inden for 5-årsperioden, og der ikke længere er brug for genstanden, vil vi normalt ikke forlange, at genstanden erstattes, men den skal stadig opbevares.

20.3 Fakturaer og betalingsdokumentation

I skal opbevare udbetalingsdokumenterne, udbuds/tilbudsmaterialet, fakturaer, dokumentation for betaling af jeres udgifter etc. i projektet i 5,5 år efter datoen for slutudbetaling af tilskud.

Hvis I erstatter defekt udstyr, skal I endvidere opbevare faktura og dokumentation for betaling i 5,5 år efter datoen for slutudbetaling af tilskud.

Hvis I er i tvivl, kan I kontakte Landbrugsstyrelsen.

21. Igangsætning af projektet

Når I har indsendt jeres ansøgning om tilsagn om tilskud til projektet til Landbrugsstyrelsen, må projektet sættes i gang for egen regning og risiko.

Det betyder, at hvis jeres ansøgning senere resulterer i et tilsagn, kan projektudgifter, I har afholdt fra datoen for indsendelse af ansøgning, indgå i tilskudsgrundlaget. Hvis ansøgningen derimod ikke resulterer i et tilsagn, må I selv betale alle projektudgifter.

22. Besked om afgørelse om tilsagn

Når vi har behandlet jeres ansøgning og truffet beslutning om, hvorvidt I får tilsagn om tilskud eller afslag til projektet, sender vi afgørelsen til jer.

Hvis I får tilsagn om tilskud til projektet, sender vi et tilsagnsbrev. Tilsagnet indeholder et budget over de godkendte, tilskudsberettigede udgifter samt en oversigt over betingelser for tilsagnet.

Hvis I får delvist tilsagn om tilskud til projektet, indeholder tilsagnet desuden begrundelser (inkl. henvisning til lovgrundlag) for de dele af projektet, som vi ikke har fundet tilskudsberettigede, samt en klagevejledning.

Hvis I får afslag på tilsagn om tilskud til projektet, sender vi et afslagsbrev med begrundelser (inkl. henvisning til lovgrundlag) for afslaget samt en klagevejledning.

23. Projektperioden

Vi fastsætter projektperioden i tilsagnet, herunder start- og slutdato. Projektperioden starter den dag, I har indsendt ansøgning om tilsagn om tilskud til Landbrugsstyrelsen.

Projektperioden er som udgangspunkt 2 år for forundersøgelserprojekter og 4 år for etableringsprojekter. Det betyder, at I fra ansøgningstidspunktet har henholdsvis 2 og 4 år til at gennemføre projektet. Hvis I søger om slutudbetaling inden de 2 år for forundersøgelser og 4 år for etableringsprojekter er gået, slutter projektperioden den dag, Landbrugsstyrelsen modtager jeres ansøgning om slutudbetaling.

Bemærk at I kan søge om en ændring af projektets slutdato (projektforlængelse). Se afsnit 25. *Ændring af projektet*.

24. Klageadgang

I kan klage skriftligt over Landbrugsstyrelsens afgørelser under Vådområde- og Lavbundsordningerne senest fire uger fra den dag, I modtager afgørelsen.

I sender klagen til Landbrugsstyrelsen med e-mail til: vandnatur@lbst.dk.

Med mindre vi finder grundlag for at genoptage sagen og træffe ny afgørelse, sender vi klagen med vores kommentarer videre til Miljø- og Fødevareklagenævnet, som træffer afgørelse i sagen. Afgørelser truffet af Miljø- og Fødevareklagenævnet kan ikke indbringes for anden offentlig myndighed.

Modtager vi klagen for sent, vil den som udgangspunkt ikke blive behandlet.

25. Ændring af projektet

I kan søge om ændring af et projekt vedrørende:

- Forlængelse af projektperioden.
- Ændring af projektindholdet.
- Ændring af budgettet.

I skal søge Landbrugsstyrelsen om ændring af projektet for alle tre ændringstyper.

I skal sende jeres ansøgning om ændring via Tast selv-service. I Tast-selv-service skal I finde jeres seneste indsendte ansøgningsskema og rette i dette. Herefter genfremsender I skemaet med ændringerne. Jeres beskrivelse af, begrundelse for og bemærkninger til ændringen skal I skrive i bemærkningsfeltet eller uploade under fanen *Bilag*.

Jeres ansøgning om **ændring af projektindhold eller ændring af budget** skal være indsendt via Tast selv-service senest to måneder før den dato, hvor projektet senest skal være afsluttet, og jeres ansøgning om ændring skal være begrundet. Ansøgning om **forlængelse af projektperioden** skal dog være indsendt via Tast selv-service senest 10 dage før projektperioden udløber.

Alle ændringer skal godkendes, inden I sætter ændringen i gang. Det betyder også, at vi ikke kan godkende ændringer med tilbagevirkende kraft. I skal derfor hele tiden være opmærksom på, om projektet forløber, som det skal, eller om I har behov for at søge om at ændre projektet, så ændringerne kan iværksættes fremadrettet efter vores godkendelse.

Vi kan godkende jeres ønske om at ændre projektet på betingelse af, at ændringen efter vores vurdering er i overensstemmelse med projektets formål. En ansøgning om ændring kan ikke godkendes, hvis ændringen betyder, at projektet i sin ændrede form ikke overholder kriterierne i bekendtgørelsen.

For etableringsprojekter gælder, at Miljøstyrelsen vurderer om de miljøfaglige krav til projekterne fortsat er opfyldt efter den ansøgte ændring af projektet.

Når vi har behandlet jeres ansøgning om ændring og truffet afgørelse, meddeler vi jer den endelige afgørelse.

25.1 Forlængelse af projektperioden

Jeres ansøgning om forlængelse af projektperioden skal indeholde følgende oplysninger:

- Kort redegørelse for årsagen til, at projektet er forsinket og ikke kan gennemføres inden for fristen.
- Angivelse af dato for, hvornår projektet kan afsluttes.
- Begrundet redegørelse for, hvordan projektet realistisk kan gennemføres inden for den forlængede periode. Redegørelsen skal derfor indeholde en tidsplan for gennemførelse af projektet, så det fremgår, hvornår aktiviteterne forventes gennemført.

Bemærk, at projektperioden ikke kan løbe ud, når der bliver gennemført jordfordeling, eller når Miljøstyrelsen er i gang med at godkende slutredigørelsen for etableringsprojekter.

25.2 Ændring af projektindholdet

Jeres ansøgning om at ændre projektets indhold skal indeholde følgende oplysninger:

- Begrundelse for ændringen.
- Beskrivelse af ændringen.
- Beskrivelse af hvad ændringen betyder for projektet, inklusiv betydning for projektets effekter (kvælstof, fosfor, drivhusgas).
- Ved ændring af projektgrænser indtegnes ændringen i IMK, og der medsendes kort over ændringerne.
- Ændring af projektarealer eller inddragelse af nye arealer, vil som udgangspunkt kræve nye effektregninger.

25.3 Ændring af projektets budget

Hvis I ikke har søgt om budgetændring, vil vi ved udbetaling af tilskud kunne godkende en forhøjelse af de enkelte omkostningsarter med maksimalt 10 %. Det samlede tilskud kan dog ikke forhøjes.

I skal søge om budgetændring, hvis I ønsker at forhøje en eller flere omkostningsarter med mere end 10 %, og I ønsker en omfordeling af budgettet, så en anden omkostningsart reduceres. I skal derfor ikke søge om budgetændring, hvis I ikke har behov for denne omfordeling i budgettet.

Ved en omkostningsart forstås:

- En af de fem lønkategorier.
- En udgift til konsulentbistand.
- Undersøgelser (indeholdende alle udgifter til undersøgelser).
- Information og møder (indeholdende alle udgifter til information og møder).
- Anlægsarbejde (indeholdende alle udgifter til anlægsarbejde).
- Tinglysning (indeholdende alle udgifter til tinglysning af servitutten om vådområde- eller lavbundsprojekt).
- Posten "alle andre omkostninger".

Jeres ansøgning om budgetændring skal indeholde følgende oplysninger:

- Begrundelse for ændringen.
- Et nyt budget.
- Nye tilbud, hvis budgetændringen omfatter indkøb af varer eller ydelser med en pris over 50.000 kr.

I skal være opmærksomme på, at I altid søge om en budgetændring, hvis timesatsen for **konsulentbistand** forhøjes i forhold til den godkendte timesats i tilsagnet, uanset størrelsen af ændringen.

Eksempel på konsekvens hvis I ikke søger om budgetændring

Omkostningsart	Det godkendte budget jf. tilsagnsbrev (kr.)	De faktiske betalte udgifter (kr.)	Godkendte udgifter + op til max 10 % (kr.)
Løn til personale, lønkategori 2	50.000	90.000	55.000
Løn til personale, lønkategori 3	250.000	350.000	275.000
Anlægsudgifter	590.000	460.000	460.000
Analyser	5.000	5.000	5.000
I alt	895.000	905.000	795.000

Eksemplet viser, at der er godkendt et budget på 895.000 kr., men at de faktiske udgifter endte på 905.000 kr. Samtidig er udgifterne for de fleste omkostningsarter ændret betydeligt (mere end 10 %) ift. tilsagnet. Da der ikke søgt om budgetændring, vil vi maksimalt kunne godkende udgifter for 795.000 kr., fordi vi kun kan godkende ændringer op til max 10 %.

25.4 Særligt om tilsagnsforhøjelser

Det er kun muligt at få forhøjet tilsagnet i exceptionelle tilfælde. En forudsætning for at få forhøjet tilsagnet er, at forhøjelsen af budgettet er i overensstemmelse med princippet om økonomiske forsvarlig forvaltning, gennemsigtighed i forvaltningen og ligebehandlingsprincippet (ensartethed). Hvorvidt, der kan gives tilsagnsforhøjelse, sker ud fra en konkret vurdering i den enkelte sag, hvor det fremgår klart på hvilket grundlag afgørelsen er truffet.

Følgende kriterier skal bl.a. være opfyldt:

- De forhøjede udgifter skyldes begivenheder, som I ikke kunne have forudset
- Dokumentation for, at årsagen til tilsagnsforhøjelsen ikke har kunne forudses på ansøgningstidspunktet

- Projektet ville også være blevet prioriteret blandt de andre projekter på ansøgningstidspunktet med den nye beregnede omkostningseffektivitet og opfylder i øvrigt stadig udvælgelseskriterierne i bekendtgørelsen

I kan kun søge om forhøjelse af tilsagnet i forbindelse med etablering af kvælstofvådområdeprojekter (der kan ikke søges om tilsagnsforhøjelse på etablering af fosforvådområder og lavbundsprojekter). Som bilag til ansøgningsskemaet skal I vedlægge en grundig og detaljeret redegørelse, der belyser følgende:

1. Baggrunden for det oprindelige budget: På hvilken måde var det oprindelige budget fastlagt – tilbud, udbud eller andet? Hvilken risikovurdering har projektejer foretaget i forbindelse med budgetlægning?
2. Grundig gennemgang af projektets forløb indtil ansøgning om tilsagnsforhøjelse: Praktisk, procesmæssigt og økonomisk, herunder en beskrivelse af, hvilken økonomistyring du som projektejer har anvendt.
3. Grundig beskrivelse af hændelse eller omstændighed, der har ført til ansøgning om tilsagnsforhøjelse: Hvorfor kunne denne hændelse eller omstændighed ikke have været forudset? Hvad har projektejer gjort for at undgå en situation, hvor der kunne blive behov for en tilsagnsforhøjelse?
4. Projektets aktuelle status (hvor langt er projektet): Arealmæssigt (ha), Effekt N-reduktion, omkostningseffektivitet (kr. pr. kg N), inkl. en evt. tilsagnsforhøjelse.
5. Evt. andre relevante oplysninger, der kan belyse hændelsens karakter, om princippet om forsvarlig økonomisk forvaltning er tilgodeset o.a.

Det er vigtigt, at der til alle punkter bliver vedlagt mest mulig dokumentation.

Udgifter til arkæologiske undersøgelser, opstået i etableringsfasen, er ikke omfattet af muligheden for tilsagnsforhøjelse. Udgifter hertil kan dækkes gennem særskilt national tilskudsordning hos Miljøstyrelsen.

Bemærk, at I som ved alle andre ændringer, skal have godkendt ændringen af os, inden I påbegynder udførelsen af ændringen i projektet.

Tilsagnsforhøjelse bør i videst mulig omfang undgås. Som projektejer kan du gøre følgende for at undgå en ændringsansøgning om tilsagnsforhøjelse:

- Klarlægge projektomfanget så fyldestgørende og så tidligt i processen som muligt. Allerede i forundersøgelsesprojektet er det vigtigt at få udarbejdet en grundig ejendomsrettet forundersøgelse og teknisk forundersøgelse, der kan anvendes til den efterfølgende etableringsansøgning, herunder til ansøgningens budgetmæssige indhold.
- Udbud af opgaver til rådgivende firmaer og entreprenører skal være detaljeret og specifikke, så opgaven efterfølgende udføres med høj kvalitet og giver størst mulig værdi af ydelsen.
- Budgettet til gennemførelsesprojektet skal afspejle projektets forventede udgifter. De forventede udgifter indebærer også, at der bliver taget højde for eventuelle risici ved gennemførelse af projektet, men som er nødvendige for at gennemføre projektet eller projektaktiviteter. Udgiftsposter som 'diverse' eller 'eventuelle ekstraomkostninger' bliver ikke godkendt, da alle udgiftsposter skal beskrives og begrundes. Beskrivelsen og forklaringen af den enkelte udgiftspost skal tage udgangspunkt i, hvordan udgiftsposten er nødvendig og direkte relateret til gennemførelse af projektet.
- Hvis referenceværdier for udgifter til konsulent eller anlægsarbejde overstiges, skal de høje udgifter beskrives og forklares.
- Omfordele mellem omkostningsarter via en ændringsansøgning sådan, at en omkostningsart forhøjes med mere end 10 % samtidig med, at en anden omkostningsart gøres tilsvarende mindre.

26. Overdragelse af tilsagn

Vi kan efter ansøgning tillade, at tilsagnet overdrages til en anden projektansvarlig. Det er en betingelse, at den nye tilsagnshaver selvstændigt ville kunne opnå tilsagn om tilskud, dvs. den nye tilsagnshaver er en kommune eller en af Naturstyrelsens lokale enheder. Den, der får overdraget tilsagnet, overtager alle rettigheder og forpligtelser efter tilsagnet.

Den oprindelige tilsagnshaver skal sende en begrundet ansøgning om tilladelse til at overdrage tilsagnet til en anden. Skemaet, der anvendes hertil, skal sendes ind via Tast selv-service. I finder skema til ansøgning om overdragelse af projekt på vores hjemmeside <http://www.lbst.dk> i Tast selv-service under den pågældende ordning.

Jeres ansøgning om projektoverdragelse skal sendes hurtigst muligt og skal være modtaget i Landbrugsstyrelsen straks efter, at den kommende, nye tilsagnshaver har underskrevet overdragelseskemaet. Vi kan ikke godkende overdragelsen med tilbagevirkende kraft. Overdragelsen vil tidligst kunne godkendes fra den dato, vi har modtaget ansøgning om overdragelse.

27. Afslutning af projekt

Før I ansøger Landbrugsstyrelsen om slutudbetaling på etableringsprojekter, skal I via Landbrugsstyrelsen anmode om en udtalelse om vådområdeprojektet eller lavbundsprojektet er gennemført i overensstemmelse med projekt formål og tilsagnets miljøfaglige indhold.

Anmodningsskema om udtalelse samt bilag og slutredegerelsen indsender I til Landbrugsstyrelsen via mail på vandnatur@lbst.dk. Landbrugsstyrelsen oversender anmodningsskema og slutredegerelsen til Miljøstyrelsens vurdering.

Det er Miljøstyrelsen, der vurderer hvorvidt projektet er gennemført i overensstemmelse med formålet og tilsagnets miljøfaglige indhold. Det er vigtigt, at der først anmodes om en udtalelse om gennemført projekt, når projektet er helt afsluttet. Det vil bl.a. sige, at alle anlægsarbejder er gennemført, og eventuelle ændringer er godkendt.

Ved forundersøgelingsprojekter skal I kun søge om slutudbetaling hos Landbrugsstyrelsen uden en forudgående udtalelse om gennemført projekt.

27.1 Slutredegerelse om etableringsprojekt

Miljøstyrelsen tjekker om oplysningerne i skemaet om *anmodning om udtalelse om gennemført etableringsprojekt* er i overensstemmelse med det givne tilsagn efter de miljøfaglige kriterier i bekendtgørelsen. Det vil sige, at Miljøstyrelsen tjekker om oplysningerne i skemaet inkl. bilag dokumenterer, er i overensstemmelse med projektets formål, og at de anlægsarbejder og afværgeforanstaltninger, der er givet tilsagn om tilskud til ved etablering af projektet, er gennemført.

Skemaet *Anmodning om udtalelse – Etablering* og det tilhørende tjekskema finder I på www.vandprojekter.dk. For vådområder er skemaet under *nøgledokumenter*, for lavbundsprojekter er skemaet under *Vejledninger, regneark, skemaer mv.*). I anmodningsskemaet skal der indtastes en række generelle oplysninger om tilsagnshaver, projekttilsagn og projektdata.

Ved afsluttet etableringsprojekt skal der sammen med skemaet *Anmodning om udtalelse - Etablering* indsendes 1) en slutredegerelse, 2) før- og efterbilleder, der illustrerer etableringen af projektet og 3) et oversigtskort over projektområdet.

Slutredegerelsen skal indeholde følgende:

- Redegørelse for det afsluttede projekt.
- Beskrivelse af udførte anlægsarbejder, herunder
 - afskæring af dræn og grøfter, etablering af overrislingskanaler etc.,
 - nedbrydning af diger, sløjfning af pumper etc.,
 - etablering af vandløbsslyngninger, hævning af vandløbsbund etc.,
 - nye brønde,
 - terrænregulering,
 - rydning af bevoksning,
 - øvrige anlægsarbejder,
 - evt. Afværgeforanstaltninger, samt
 - evt. øvrige aktiviteter.
- Beskrivelse af evt. afvigelser i forhold til tilsagn og begrundelser herfor, herunder om evt. uoverensstemmelser påvirker projektets samlede effekt, projektets areal og projektets omkostningseffektivitet.
OBS: Det bør så vidt muligt undgås at tillade uoverensstemmelser mellem tilsagn og afsluttet projektilstand, da der skal ansøges om ændring af projektet inden ændringerne foretages, se afsnit 25. *Ændring af projekt*.
- Før- og efterbilleder af projektområdet.

Oversigtskortet skal indeholde:

- Den endelige projektafgrænsning.

- Nye og reablerede vandløbsstrækninger.
- Areal(er) der periodevist oversvømmes, samt arealer der anvendes til overrisling.
- Etablerede søer.
- Markering af hvor i projektområdet anlægsarbejderne er gennemført.
- Markering af hvor i projektområdet afværgeforanstaltningerne er gennemført.
- Markering af hvor før- og efterbillederne er taget.

27.2 Afsyning

I forbindelse med behandling af jeres ansøgning om slutudbetaling af tilskud til et etableringsprojekt, skal projektet afsynes. Det sker ved, at Landbrugsstyrelsen foretager en afsluttende besigtigelse af projektarealet.

Afsyningen skal sikre, at projektet er fuldført i overensstemmelse med de oplysninger, der ligger til grund for tilsagnet. Det vil sige, at investeringerne skal være i overensstemmelse med de tekniske beskrivelser i den godkendte ansøgning om tilsagn om tilskud, eller alternativt i senere af godkendte ændringer.

I skal ikke give os besked om, at projektet er gennemført og klar til afsyning. Denne information får vi, når I sender jeres ansøgning om slutudbetaling af tilskuddet.

Vi gennemfører først slutudbetalingen, når vi har foretaget den afsluttende besigtigelse (afsyning) af projektet.

27.3 Slutrapport til Landbrugsstyrelsen

Når forundersøgelserprojektet eller etableringsprojektet er afsluttet, skal I udfylde en slutrapport til Landbrugsstyrelsen. Slutrapporten skal I udarbejde i det samme skema, som I bruger til jeres anmodning om slutudbetaling af tilskud. Skemaet findes i Tast selv-service, som I kan tilgå via vores hjemmeside www.lbst.dk.

I slutrapporten skal I bl.a. oplyse:

- de effekter I forventede af projektet på ansøgningstidspunktet (se ansøgningsskemaet),
- de effekter der reelt er opnået ved afslutningen af projektet, samt
- de effekter af projektet der forventes fremadrettet efter afslutning af projektet.

Alle eventuelle samarbejdspartnere, der samarbejder i projektet, skal underskrive slutrapporten.

I kan først ansøge om slutudbetaling, når projektet er helt afsluttet. For etableringsprojekter skal jeres anmodning om slutudbetaling, som beskrevet ovenfor, være vedlagt en udtalelse fra Miljøstyrelsen om, at projektet er udført i overensstemmelse med tilsagnets indhold.

Det er en betingelse for slutudbetaling, at vi har modtaget og godkendt jeres slutrapport.

28. Udbetaling af tilskud

I dette afsnit beskrives de vigtigste ting, I skal huske, når I ansøger om udbetaling af tilskud. I kan læse mere om udbetaling af tilskud i [udbetalingsvejledningen](#), som findes på Landbrugsstyrelsen hjemmeside under Tilskuds-guiden for den enkelte ordning.

Det er vigtigt at læse udbetalingsvejledningen allerede i forbindelse med, at I søger om tilsagn om tilskud.

28.1 Udbetalingskema

I skal sende jeres ansøgning om udbetaling af tilskud via Tast selv-service.

Når I søger om udbetaling af tilskud, skal I vedlægge alle udgiftsbilag med dokumentation for betaling. I skal også vedlægge en udtalelse fra Miljøstyrelsen om gennemført projekt (se hvordan I indhenter udtalelsen under afsnit *27 Afslutning af projekt*).

28.2 Krav til faktura

En faktura skal indeholde:

- Tilsagnshavers navn og adresse.
- Fakturaudsteders navn, adresse og CVR-nr. (eller CPR-nr. hvis CVR-nr. ikke findes).
- Fakturadato.
- Beskrivelse af leverancen, inkl. mængde og art af de leverede varer/ytelser, så det er muligt at se sammenhængen til projektet, der er givet tilsagn til.
- Betalingsdato.
- Bankoplysninger.
- Betalings ID – betalingsinformation om fakturaudsteders kontonummer og fakturanummer.
- Momsgrundlaget, dvs. beløb ekskl. moms, momsbeløbet og beløb inkl. moms.
- Eventuelle rabatter og prisnedslag.

Bemærk at en faktura skal være udstedt til tilsagnshaver, og at fakturaen skal betales fra tilsagnshavers bankkonto.

28.3 Modregning

Hvis Landbrugsstyrelsen har restancer på Vådområde- eller Lavbundsordningen eller på andre af vores ordninger, kan det blive modregnet ved udbetaling af tilskud.

28.4 NemKonto

Vi overfører tilskuddet til jeres NemKonto.

28.5 Indberetning af tilskud til SKAT

Vi indberetter det udbetalte tilskud til skattemyndighederne. Med hensyn til afklaring af skattemæssige konsekvenser anbefaler vi, at I selv tager kontakt til SKAT.

29. Sagsbehandlingstid

Vores tværgående mål for projektstøtteordningerne er, at vi meddeler svar (tilsagn eller afslag) til 75 % af ansøgningerne senest tre måneder fra ansøgningsfristens udløb, forudsat at sagen er fuldt oplyst.

I forhold til den forventede sagsbehandlingstid på den konkrete ordning henvises i øvrigt til vores hjemmeside www.lbst.dk i Tilskudsguiden under Vådområde- og Lavbundsordningen.

30. Evaluering efter projektets afslutning

I perioden efter I har afsluttet projektet og fået udbetalt tilskud, kan vi bede om oplysninger om projektet. I skal give de oplysninger, vi beder om, i op til to år efter, at projektet er afsluttet. Jeres oplysninger er nødvendige for at kunne overvåge og evaluere Landdistriktsprogrammet, især med hensyn til specifikke mål og prioriteter.

31. Projektet opgives

Hvis I ikke gennemfører projektet, skal I hurtigst muligt oplyse Landbrugsstyrelsen om dette. Ved opgørelse af tilbagebetalingskrav tillægges der renter i overensstemmelse med renteloven. Rentetillægget udgør minimum 50 kr.

32. Kontrol på stedet

Landbrugsstyrelsen foretager fysisk kontrol i forbindelse med administrationen af ordningerne. Vi udfører fysisk kontrol af projektet både i projektperioden samt efterfølgende i opretholdelsesperioden.

Vi kan til brug for kontrollen indhente oplysninger fra andre offentlige myndigheder i nødvendigt omfang i overensstemmelse med § 10 i lov om Landdistriktsfonden.

For at kunne gennemføre kontrollen har vi, eller andre personer med bemyndigelse hertil, mod behørig legitimation og uden retskendelse, adgang til lokaliteter, der ejes eller drives af tilsagnshaver. Dette gælder også adgang til regnskaber, forretningsbøger, udbudsmateriale m.v., herunder også materiale, der opbevares i elektronisk form samt eventuel anden relevant dokumentation.

I skal yde den nødvendige vejledning og hjælp ved kontrollens gennemførelse. I skal også sikre, at kontrolmyndigheden har adgang til at besigtige projektet i forbindelse med kontrol.

33. Bortfald af tilsagn, tilbagebetaling og nedsættelse af tilskud

33.1 Bortfald af tilsagn og tilbagebetaling af tilskud

Vi træffer afgørelse om bortfald af tilsagn og tilbagebetaling af tilskud, hvis:

- I som tilsagnshaver har givet urigtige eller vildledende oplysninger eller har fortiet oplysninger af betydning for sagens afgørelse.
- I som tilsagnshaver ikke overholder jeres oplysningspligt.
- I - i forbindelse med kontrol - ikke giver de nødvendige oplysninger eller ikke yder den nødvendige bistand.
- Et eller flere **kriterier for støtteberettigelse** ikke er opfyldt. Læs mere om *kriterier for støtteberettigelse* i afsnit 18 *Kriterier og forpligtelser*.

Vi kan efter en konkret vurdering træffe afgørelse om helt eller delvist bortfald af tilsagn og tilbagebetaling af tilskud ved manglende opfyldelse af en **forpligtelse**. Læs mere om forpligtelser i afsnit 18 *Kriterier og forpligtelser*.

33.2 Nedsættelse af tilskud og udbetaling

33.2.1 For sen afslutning af projektet

Vi nedsætter tilskuddet, hvis I afslutter projektet for sent. Projektet skal afsluttes den dato, som vi har fastsat i tilsagnet eller i senere godkendte ændringer. Vi nedsætter tilskuddet på denne måde:

- 0-30 kalenderdage for sen afslutning af projektet medfører 5 % nedsættelse.
- 31-60 kalenderdage for sen afslutning af projektet medfører 10 % nedsættelse.
- 61-90 kalenderdage for sen afslutning af projektet medfører 15 % nedsættelse.
- Mere end 90 kalenderdage for sen afslutning af projektet medfører bortfald af tilsagn.

33.2.2 For sen ansøgning om slutudbetaling

Vi nedsætter udbetalingen, hvis I søger om udbetaling af tilskuddet for sent. Jeres ansøgning om udbetaling af tilskud skal være modtaget hos os senest 3 måneder efter slutdato for projektperioden. Udbetalingen nedsættes med 1 % pr. kalenderdag ved for sent modtaget ansøgning om udbetaling. En forsinkelse på mere end 20 kalenderdage medfører 100 % nedsættelse af udbetalingen.

Ved manglende overholdelse af begge ovennævnte tidsfrister (afslutning af projektet og ansøgning om slutudbetaling) sanktioneres alene for den tidsfrist, der er overskredet først.

33.2.3 Skiltning

Ved manglende skiltning nedsætter vi udbetalingen med 1 %, dog maksimalt 50.000 kr., af det tilskudsberettigede beløb. Se også afsnit 20 *Sådan skal I informere offentligheden om projektet (skiltning)*.

33.2.4 Udbudsregler

Vi kan efter en konkret vurdering træffe afgørelse om en forholdsmæssig nedsættelse af den samlede værdi af de tilskudsberettigede udgifter, der skulle have været i udbud, hvis reglerne i lov om indhentning af tilbud i bygge- og anlægssektoren ikke er overholdt. Se også afsnit 18 *Udbudsregler*.

33.2.5 Opretholdelse af projektet

Vi kræver tilskuddet delvist tilbagebetalt, hvis projektet ikke opretholdes i 5 år fra datoen for slutudbetaling. Vi anvender følgende procentsatser:

- Hvis projektet er opretholdt i 0-35 måneder kræves 80 pct. af tilskuddet tilbagebetalt.
- Hvis projektet er opretholdt i mere end 36 måneder, men mindre end 60 måneder kræves 20 pct. af tilskuddet tilbagebetalt.

33.3 Udbetaling på uretmæssigt grundlag

Hvis det senere konstateres, at tilskud er udbetalt på uretmæssigt grundlag, kan vi bortfalde tilsagnet og kræve fuld tilbagebetaling eller nedsætte tilskuddet og kræve en del af tilskuddet tilbagebetalt.

34. Straffebestemmelser og svig

34.1 Straffebestemmelser

Hvis reglerne i bekendtgørelsen ikke overholdes, kan I efter § 12, stk. 1, i lov om Landdistriktsfonden straffes med bøde. Der kan pålægges selskaber mv. (juridiske personer) straffeansvar efter reglerne i straffelovens kapitel 5.

34.2 Svindel med tilskudsberettigelse eller brug af tilskud

Landbrugsstyrelsen kontrollerer ansøgninger om tilskud for svig med EU-midler. Svig defineres i denne sammenhæng som en forsætlig handling, der påvirker retten til støtte eller omfanget af støtte. Det kan være ukorrekte erklæringer eller dokumenter, tilsidesættelse af en oplysningspligt eller anvendelse af midler eller investeringer til andet formål, end de var bevilget til. Omgåelse, herunder når ansøger kunstigt opdeler sin virksomhed for at opfylde betingelserne til tilskud, betragtes også som svig. Ligeledes kan grov forsømmelse af tilsyn med opgaver, som støttemodtager får løst af tredjepart blive behandlet som en forsætlig forsømmelse. Landbrugsstyrelsen forbeholder sig retten til at kontakte tredjeparter med forbindelse til ansøgninger som del af kontrol for svig.

Svig medfører, at støtten helt eller delvist bortfalder og kan desuden medføre støtteudelukkelse¹⁴, bøde eller politianmeldelse¹⁵. Det er derfor vigtigt, at I kontakter os, hvis I er i tvivl om, hvorvidt en løsning eller fremgangsmåde er legitim og i overensstemmelse med støttebetingelserne.

35. Force majeure

Landbrugsstyrelsen kan anerkende tilfælde af force majeure og andre ekstraordinære omstændigheder, der forhindrer tilsagnshaver i at gennemføre projektet, og dermed ikke medfører bortfald af tilsagn og tilbagebetaling af tilskud.

Force majeure og ekstraordinære omstændigheder kan anerkendes i følgende tilfælde:

- En alvorlig naturkatastrofe, der i væsentlig grad berører projektet.
- Ekspropriation, hvis ekspropriationen ikke kunne forudses på dagen for indgivelse af ansøgningen.

Vi kan i ganske særlige tilfælde godkende andre omstændigheder end de ovennævnte som force majeure eller andre ekstraordinære omstændigheder.

Hvis tilsagnshaver ønsker at påberåbe sig force majeure eller andre ekstraordinære omstændigheder, skal dette meddeles Landbrugsstyrelsen skriftligt senest 15 arbejdsdage efter det tidspunkt, hvor tilsagnshaver er i stand til at gøre det. Meddelelsen skal være vedlagt fyldestgørende dokumentationsmateriale.

Vi kan i forbindelse med behandlingen af spørgsmålet bede om yderligere information. Hvis vi ikke modtager det materiale, vi beder om, vil vi træffe afgørelse om anerkendelse af force majeure på det forelæggende grundlag.

¹⁴ Artikel 5 i Rådets forordning (EF) nr. 2988/1995 af 18. december 1995 om beskyttelse af De Europæiske Fællesskabers finansielle interesser og artikel 64, stk. 4, litra d), og artikel 77, stk. 4, litra c), i Rådets Forordning (EU) nr. 1306/2013 af 17. december 2013 om finansiering, forvaltning og overvågning af den fælles landbrugspolitik.

¹⁵ § 23 i landbrugsstøtteloven (lovbekendtgørelse nr. 1586 af 14. december 2015) og § 289 a i straffeloven (lovbekendtgørelse nr. 1052 af 4. juli 2016).

Det er en betingelse for anerkendelse af force majeure eller andre ekstraordinære omstændigheder i konkrete tilfælde, at de indtrufne begivenheder forhindrer tilsagnshaver i at opfylde sine forpligtelser, og at tilsagnshaver ikke, ved en forholdsmæssig indsats, kunne have sikret sig herimod.

36. Brug af data

Oplysninger om projektet vil blive brugt til sagsbehandling, administration, tilskudsudbetaling og kontrol.

Vi har i forbindelse med kontrol mulighed for at indhente oplysninger hos andre offentlige myndigheder i fornødent omfang, herunder med henblik på samkøring og sammenstilling af oplysningerne. Behandlingen af oplysningerne vil ske i overensstemmelse med persondatalovens regler. Oplysninger vil kun blive indhentet, i det omfang det er relevant for den konkrete afgørelse.

36.1 Offentliggørelse, bl.a. på internettet

Vi er dataansvarlig, og oplysninger om projektet vil blive brugt til bl.a. sagsbehandling, administration, tilskudsudbetaling og kontrol. Derfor skal I være opmærksom på følgende:

- Oplysningerne kan behandles af danske og europæiske revisions- og undersøgelsesorganer for at værne om EU's finansielle interesser. Endvidere kan de blive brugt til statistik, forskning, planlægning og evaluering.
- Oplysninger om navn, evt. firmanavn, adresse, projekttitel samt størrelse af det modtagne tilsagnsbeløb og det udbetalte tilskudsbeløb vil blive offentliggjort på vores hjemmeside.
- Alle kan anmode om aktindsigt i sager, der behandles af den offentlige forvaltning efter offentlighedsloven. Der er kun få oplysninger/dokumenter, som er undtaget fra pligten til udlevering efter offentlighedsloven.

Efter persondataloven har I mulighed for:

- At bede om indsigt i, hvilke oplysninger der behandles i forbindelse med projektet, jf. persondatalovens § 31.
- At kræve at få rettet, slettet eller blokeret oplysninger, der er urigtige eller vildledende, eller på anden måde er behandlet i strid med lovgivningen, jf. persondatalovens § 37.

37. Grundbetaling under artikel 32

Dette afsnit er information om lodsejernes mulighed for at søge grundbetaling på projektarealerne, som I kan videregive til lodsejerne når I snakker med dem, fx i forbindelse med den ejendomsmæssige forundersøgelse.

Har lodsejer, eller den der forpagter, arealer i et projektområde, og projektet medfører, at disse arealer ikke opfylder de almindelige støttebetingelser under grundbetalingsordningen, er der i visse tilfælde mulighed for at søge grundbetaling under undtagelsesbestemmelsen i artikel 32.

Muligheden for at kunne anvende undtagelsesbestemmelsen gælder bl.a. arealer, hvor et af følgende forhold er opfyldt:

1. Arealerne indgår i vand- og naturprojekter, som medvirker til at gennemføre vandramme- og/eller Natura 2000 direktiverne.
2. Arealerne har et miljøtilsagn med forpligtelse til udtagning eller vådområde.

Vedrørende punkt 1 er vådområdeprojekter altid Vandrammedirektivimplementerende. Lavbundsprojekter vil også kunne medvirke til enten at implementere Vandrammedirektivet eller Natura 2000 direktiverne (pkt. I ovenfor). Dette vil bero på en konkret vurdering, som Miljøstyrelsen foretager. Mulighed for at anvende artikel 32 er ikke tidsbegrænset, hvis et projekt medvirker til at gennemføre fx Vandrammedirektivet.

Vedrørende punkt 2 er muligheden for at anvende artikel 32 på arealer med tilsagnsforpligtelse dog begrænset til den periode, hvor den pågældende landbruger har den relevante forpligtelse, dvs. i den 20-årig tilsagnsperiode.

Foruden ovenstående forhold skal følgende tre grundlæggende betingelser være opfyldt for at kunne få udbetalt grundbetaling under artikel 32:

1. Der har været søgt og udbetalt retmæssig Enkeltbetaling til arealet i 2008.
2. Arealerne skal være anmeldt som artikel 32-arealer i Fællesskemaet inden ændringsfristen for indsendelse af Fællesskemaet.
3. Lodsejer eller forpagter skal være 'aktiv landbruger'. Lodsejer eller forpagter skal udføre en landbrugsaktivitet, fx juletræsproduktion uden for fredskov, erhvervsmæssig dyrehold eller have minimum 0,30 ha sammenhængende støtteberettiget landbrugsareal, hvor aktivitetskravet er overholdt.

Kravet om landbrugsaktivitet skal opfyldes på de dele af artikel 32-arealerne, hvor det er muligt. Man er således kun undtaget fra kravet om årlig landbrugsaktivitet på de arealer, hvor afgræsning eller slåning er umuligt på grund af gennemførelsen af vand- og naturprojektet eller opfyldelsen af forpligtelserne i miljøtilsagnet.

I kan læse mere om betingelserne for grundbetaling under artikel 32 i vejledningen om direkte arealstøtte 2017.

38. Lovgrundlag

De gældende regler for Vådområde- og Lavbundsordningerne fremgår af nedenstående.

38.1 Danske regler (love og bekendtgørelser)

- Lov om Landdistriktsfonden, lov nr. 1360 af 16. december 2014.
- Bekendtgørelse nr. 1600 af 14. december 2018 om tilskud til vådområdeprojekter og naturprojekter på kulstofrige lavbundsjord.

38.2 EU-regler (forordninger)

- Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1305/2013 om støtte til udvikling af landdistrikterne fra Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne (ELFUL).
- Kommissionens gennemførelsesforordning (EU) nr. [808/2014](#) af 17. juli 2014 om fastlæggelse af regler for anvendelsen af Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. [1305/2013](#) om støtte til udvikling af landdistrikterne fra Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne (ELFUL).
- Rådets forordning nr. [1303/2013](#) af 17. december 2013 om fælles bestemmelser for den Europæiske Fond for Regional udvikling, Den Europæiske Socialfond, Samhørighedsfonden, Den Europæiske Landbrugsfond for udvikling af Landdistrikterne og Den Europæiske Hav- og Fiskerifond og om generelle bestemmelser for Den Europæiske Fond for Regional udvikling, Den Europæiske Socialfond, Samhørighedsfonden, Den Europæiske Landbrugsfond for udvikling af Landdistrikterne og Den Europæiske Hav- og Fiskerifond og om ophævelse af Rådets forordning (EF) nr. 1083/2006.
- Kommissionens delegerede forordning (EU) nr. [480/2014](#) af 3. marts 2014 om supplerende regler til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. [1303/2013](#) om fælles bestemmelser for Den Europæiske Fond for Regionaludvikling, Den Europæiske Socialfond, Samhørighedsfonden, Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne og Den Europæiske Hav- og Fiskerifond og om generelle bestemmelser for Den Europæiske Fond for Regionaludvikling, Den Europæiske Socialfond, Samhørighedsfonden og Den Europæiske Hav- og Fiskerifond
- Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. [1306/2013](#) af 17. december 2013 om finansiering, forvaltning og overvågning af den fælles landbrugspolitik og om ophævelse af Rådets Forordning (EØF) nr. 352/78, (EF) nr. 165/94, (EF) nr. 2799/98, (EF) nr. 814/2000, (EF) nr. 1290/2005 og (EF) nr. 485/2008.
- Kommissionens delegerede forordning (EU) nr. [640/2014](#) af 11. marts 2014 om supplerende regler til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. [1306/2013](#) for så vidt angår det integrerede forvaltnings – og kontrolsystem, sanktioner vedrørende direkte betalinger, støtte til udvikling af landdistrikterne og krydsoverensstemmelse.
- Kommissionens gennemførelsesforordning (EU) nr. [809/2014](#) af 17. juli 2014 om gennemførelsesbestemmelser til Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. [1306/2013](#) for så vidt angår det integrerede forvaltnings- og kontrolsystem, foranstaltninger til udvikling af landdistrikterne og krydsoverensstemmelse.

39. Yderligere oplysninger

Denne vejledning, udbetalingsvejledning, m.m. findes på vores hjemmeside www.lbst.dk i [Tilskudsguiden](#) under Vådområdeordningen eller Lavbundsordningen (se under fanen 'skema og vejledning'). I kan desuden finde information på Miljøstyrelsens hjemmeside www.mst.dk

Hvis I har spørgsmål, er I velkommen til at kontakte Miljøstyrelsen på vandprojekter@mst.dk eller Landbrugsstyrelsen på vandnatur@lbst.dk.

Landbrugsstyrelsen
Nyropsgade 30
1780 København V

www.lbst.dk